Kriminella entreprenörer

– en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet

Amir Rostami
Hernan Mondani

På uppdrag av Stockholms Handelskammare
januari 2024

Uppdragsgivare: Stockholms Handelskammare
Författare: Amir Rostami & Hernan Mondani
Layout och formgivning: Hellsten Kommunikation
Foto: Unsplash & iStockphoto
ISBN 978-91-527-9683-2

Kriminella entreprenörer

– en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet

Förord

Den här rapporten behandlar kopplingarna mellan den organiserade brottsligheten och näringslivet. Vi har valt titeln "Kriminella entreprenörer" eftersom de individer som är direkt eller indirekt kopplade till den organiserade brottsligheten och samtidigt verksamma i näringslivet är just det, verkliga entreprenörer. Dessa individer har ofta en hög utbildningsnivå, är politiskt aktiva och är engagerade inom många olika sektorer. Anledningen till att de har valt denna kriminella bana kan vara en kombination av låg upptäcktsrisk, lättförtjänta pengar, spänning och inflytande.

Rapporten riktar sig till en bred målgrupp intresserad av kriminalpolitik samt till personer, både inom och utanför akademin, som är intresserade av brottslighetens organisering. Det har därför varit viktigt för oss att på ett förenklat sätt redogöra för komplexiteten i att studera brottsligheten.
Vi vill tacka Stockholms Handelskammare för möjligheten att få publicera rapporten hos dem och på så sätt nå en viktig målgrupp i det förebyggande arbetet, nämligen näringslivet. Framför allt vill vi tacka Fredrik Erfelt på handelskammaren, som tålmodigt har hjälpt oss längs vägen.

Den här rapporten har varit ett gemensamt arbete av oss, och vi är ensamt ansvariga för dess innehåll och slutsatser. Vi är verksamma vid Högskolan i Gävle respektive Umeå universitet och vi är båda forskare vid Institutet för framtidsstudier i Stockholm.

Stockholm, januari 2024

Amir Rostami och *Hernan Mondani*

Innehållsförteckning

1 Sammanfattning 8

2 Inledning 12
2.1 Syfte och frågeställning 19

3 Data och metod 20
3.1 Studiepopulation och referensgrupper 22
3.2 Registerdata 25
3.3 Kriminella miljöer: begreppets definition och användning 25
3.4 Databegränsningar 28

4 Problembild: Organiserad brottslighet i Sverige 30
4.1 Det grova våldet 30
4.2 Den kriminella ekonomin 35
4.3 Näringslivets utsatthet och kostnader för brott 41
4.4 Överlappningar 44
4.5 Geografisk spridning 46

5 Resultat 50
5.1 Individuella egenskaper 52
5.2 Företagsformer 58
5.3 Brottslighet och överlappning 60

6 Slutsatser och rekommendationer 66
6.1 Centrala slutsatser 66
6.2 Centrala rekommendationer 71

Referenser 76

Sammanfattning

Denna rapport behandlar utvecklingen kring den växande organiserade brottsligheten i Sverige, dess inverkan på näringslivet och de bredare samhällskonsekvenserna. Rapporten syftar till att belysa sambandet mellan organiserad brottslighet och näringslivet samt till att diskutera de risker och utmaningar detta innebär.

Ett centralt tema är samhällets förändring och de nya utmaningar som uppstår, vilka kräver kontinuerligt uppdaterade kunskapsbilder. Forskningens viktiga roll i skapandet av nya perspektiv och effektiva metoder för att stärka samhällets förmåga att motstå hot betonas. Brottsligheten, särskilt den organiserade brottsligheten, har identifierats som ett av de mest oroande ämnena för medborgarna.

En paradoxal situation observeras när man tittar på våldsutvecklingen i Sverige. Trots att den totala våldsnivån inte ökat signifikant sedan början av 1990-talet eller 2000-talet, har det skett en markant ökning och förgrovning av skjutvapenvåldet. Denna utveckling är delvis driven av konflikter inom den organiserade brottsligheten.

Samtidigt har den kriminella ekonomin blivit en central kriminalpolitisk prioritet och omsätter betydande summor, vilket påverkar såväl den legala ekonomin genom osund konkurrens som brottsutvecklingen. Den negativa inverkan på företag är också betydande, med direkta och indirekta kostnader uppgående till tiotals miljarder kronor årligen. Dessutom uttrycker majoriteten av företagen i huvudstadsregionen en oro över gängkriminalitetens potentiella skadeverkningar på Sveriges internationella bild och deras förmåga att locka till sig investeringar och kompetens.

Rapporten belyser även den komplexa strukturen inom organiserad brottslighet, där olika grupperingar och individer uppvisar varierande grader av organisering och samarbete. Intressant är observationen att vissa företagsledare verkar agera som “möjliggörare” för brottslig verksamhet,

01

vilket indikerar djupgående band mellan brottsligheten och legitima affärsverksamheter.

Vidare diskuteras geografiska aspekter av brottslighet, där den organiserade brottsligheten visar sig vara mest aktiv i områden som inte klassificeras som utsatta, trots att det är dessa områden som ofta får mest uppmärksamhet.

Analysen av olika grupper inom den organiserade brottsligheten visar på lägre medianålder, varierande utbildningsnivåer och ekonomisk utsatthet, samt en lägre andel kvinnor jämfört med referensgrupperna i näringslivet.

Studien framhåller att individer närmare näringslivet tenderar att ha högre samhällsetablering, med högre utbildning och större sysselsättning i samhällskänsliga yrken. Det noteras dock att alla grupper uppvisar högre nivåer av psykisk ohälsa jämfört med genomsnittet i samhället.

Slutligen påpekar rapporten att miljöer som maffia och MC-gäng har höga nivåer av företagsengagemang och är verksamma i samhällskänsliga yrken. Maffian utmärker sig genom sitt bredare samarbete och politiska engagemang på lokal nivå, medan MC-gäng tenderar att ha mer selektiva samarbeten. Denna distinktion mellan de olika grupperingarna inom den organiserade brottsligheten visar på deras olika strategier för att integrera sig i och påverka samhället.

Maffian uppvisar ett omfattande engagemang i näringslivet och för att relativt många av individerna i den miljön har innehaft lokalpolitiska förtroendeuppdrag, vilket ger dem en unik position för att påverka samhällsutvecklingen. Även MC-gängen är företagsengagerade, men de verkar föredra att arbeta inom mer avgränsade nätverk och är mindre benägna att inneha lokalpolitiska förtroendeuppdrag än maffian.

Rapporten understryker att organiserad brottslighet inte bara är ett problem för rättsväsendet utan också för hela samhället, inklusive näringslivet. Den ökade förekomsten av organiserad brottslighet i företagsvärlden leder till ökade kostnader, både direkt och indirekt, för företagen och har en negativ inverkan på den allmänna ekonomiska stabiliteten. Detta sträcker sig från konkurrensförvridning till att underminera förtroendet för finansiella system och strukturer.

Sammanfattningsvis betonar rapporten vikten av att upprätthålla och förstärka samarbeten mellan olika samhällssektorer, inklusive forskning, för att utveckla mer effektiva strategier för att bekämpa och förebygga organiserad brottslighet. Ett multidisciplinärt tillvägagångssätt som involverar både offentliga och privata aktörer är avgörande för att kunna hantera de komplexa och ständigt föränderliga utmaningar som organiserad brottslighet utgör för samhället.

"Rapporten understryker att organiserad brottslighet inte bara är ett problem för rättsväsendet utan också för hela samhället, inklusive näringslivet. Den ökade förekomsten av organiserad brottslighet i företagsvärlden leder till ökade kostnader, både direkt och indirekt..."

Inledning

”När sökljuset riktades mot den ekonomiska brottsligheten visade det sig att vad många trodde var rena undantag och enstaka händelser i själva verket utgjorde en del av en vitt utbredd och allvarlig brottslighet” (Prop. 1984/85:32, 1984, s. 32)

I det moderna medielandskapet, där information sprids snabbt och i stor omfattning, kan det verka som om nya brottsliga fenomen ständigt upptäcks och uppmärksammas av media. Detta fenomen har ibland lett till teser att samhällsforskare missat viktiga brottsliga företeelser, och att media ofta ger en mer träffande bild av till exempel gängkriminalitet än vad forskningen gör. Denna uppfattning härstammar förmodligen från en brist på förståelse för de skilda roller och metoder som journalister och forskare använder sig av samt bristande insikt i de olika forskningsområdena. Som samhällsforskare har man många gånger förmånen att nästan alltid konstatera att de samhällsfenomen man studerar har undersökts tidigare. Journalister arbetar i en värld där aktualitet, tillgänglighet och publikens intresse styr. De har ofta som mål att snabbt rapportera om händelser och fenomen, vilket kan leda till att de lyfter fram nya eller sensationella aspekter av brottslighet. Detta kan ge intrycket att nya brottsliga fenomen ständigt uppstår, även om de kanske inte är nya i ett historiskt eller sociologiskt perspektiv. Exempelvis var den svenska kriminologin tidig med att observera strukturförändringar inom den organiserade brottsligheten och framväxten av nya våldsamma gatugäng, långt innan skjutvapenvåldet och det explosiva våldet ökade (Rostami, 2011). Likaså var kriminologin tidig med att notera att kriminalitet finns i olika samhällssektorer och marknader (se t ex Sutherland, 1940). Även den dagsaktuella samhällsskadliga ”välfärdsbrottsligheten” har studerats tidigare (Lindgren, 2023). Historikern Johnny Wijk belyser t ex detta i sin avhandling från 1992 om ransoneringsbrott under 1940–1952, där över 67 000 individer dömdes (Wijk, 1992).

02

Samhällsforskare har ofta ett antal utgångspunkter att förhålla sig till. Forskare måste exempelvis förhålla sig till etiska regler, vetenskapliga metoder och principer och förankra sina resultat i litteraturen. Det innebär en noggrann granskning av tidigare forskning och data samt transparent redovisning av källor. De måste bygga sina studier på tidigare kunskaper och vetenskapliga metoder. Detta innebär ofta en långsammare process jämfört med andra fält, eftersom nya rön och insikter behöver passera genom rigorösa granskningar och valideringar.

Principen om noggrannhet och stringens gäller inte bara akademisk forskning, utan även myndigheter och statliga utredningar. Eftersom dessa rapporter och utredningar ofta ligger till grund för policybeslut och lagstiftning, måste de uppfylla kravet att leverera information och rekommendationer som grundar sig i tillförlitliga data och analyser. Myndighetsrapporter och statliga utredningar är ofta resultatet av omfattande arbete där experter samlar, analyserar och tolkar data för att ge en heltäckande bild av ett visst område eller problem. Målet är att ge regeringar, beslutsfattare och allmänhet en pålitlig grund för att förstå och hantera olika samhällsfrågor. Mycket av vår kunskap om den organiserade brottsligheten kommer just från myndighetsrapporter och olika utredningar.

Organiserad brottslighet i allmänhet och dess roll i näringslivet utgör i det här sammanhanget inget undantag. Sedan 1970-talet har olika statliga utredningar, myndighetsrapporter, forskningsstudier och journalistiska granskningar beskrivit framväxten av organiserad brottslighet och dess systemhotande konsekvenser. Redan på 1970-talet blev den organiserade brottsligheten en återkommande fråga i samhällsdebatten, särskilt kopplad till den ekonomiska brottsligheten. Efter flera reportage i dagspressen under mitten av 1970-talet tillsatte dåvarande rikspolisstyrelsen en arbetsgrupp hösten 1976, kallad AMOB (Arbetsgruppen mot Organiserad Brottslighet), med uppdrag att utreda hur det polisiära arbetet mot organiserad och ekonomisk brottslighet skulle bedrivas. Våren 1977 presenterade arbetsgruppen en rapport med titeln *Organiserad och Ekonomisk Brottslighet i Sverige: Ett Åtgärdsförslag* (Rikspolisstyrelsen, 1977), där man konstaterade att ekonomisk brottslighet var utbredd och riksomfattande. Enbart de fall av grå arbetskraftsförmedling som myndigheterna kände till omfattade flera tusen arbetstagare på den svarta eller grå arbetsmarknaden. Dessutom fanns det uppskattningsvis cirka 500 bordeller, ett hundratal illegala spelklubbar och ungefär 200 illegala spritklubbar i landet. En uppskattning från arbetsgruppen visade att den organiserade koppleriverksamheten, tillsammans med olagliga spel- och klubbutövningar, omsatte minst 600 miljoner kronor

per år i Sverige. Den totala omsättningen för den organiserade brottsligheten, inklusive de tidigare nämnda brottskategorierna tillsammans med organiserad penningtvätt och liknande aktiviteter, uppskattades vara mellan en och två miljarder kronor per år (Justitieutskottet, 1977). Det motsvarar 8,7 till 17,4 miljarder kronor i dagens penningvärde. Även Riksåklagaren konstaterade hösten 1976 att kvalificerade former av ekonomisk brottslighet under de senaste åren hade blivit ett allt större problem för de brottsbekämpande myndigheterna, och föreslog att det borde prioriteras högre inom brotts-bekämpningen, särskilt när det gällde brott som riktade sig mot det allmänna (Justitieutskottet, 1977, s. 7).

Organiserad brottslighet stod också högt på den politiska dagordningen under 1970-talet. År 1979 framförde exempelvis Olof Palme i en motion att ”den ekonomiska brottsligheten vållar stora förluster för det allmänna och medför ofta skador för enskilda människor. Lika allvarliga är de indirekta skador som den medför genom att bryta ned solidariteten i samhället” (Palme m.fl., 1979). Året innan, 1978, hade den borgerliga trepartiregeringen gett Brottsförebyggande rådet (Brå) i uppdrag att kartlägga omfattningen av den ekonomiska brottsligheten och att granska lagstiftningen som rör ekonomisk brottslighet (Bohman m.fl., 1979). Organiserad brottslighet, särskilt inom ekonomisk brottslighet, blev inte helt överraskande en central fråga under valrörelsen 1982 (Korsell, 2023), och ett viktigt område inom kriminalpolitiken på 1980-talet. Under 1980-talet inrättades exempelvis särskilda ekorotlar inom polisväsendet för att utreda ekonomisk brottslighet.

Enligt kriminologen Lars Korsell förlorade dock 1980-talets satsning mot ekonomisk brottslighet gradvis sin kraft. Många av de föreslagna åtgärderna hade inte genomförts, och en del hade också kritiserats. I början av 1990-talet riktades stark kritik mot de brottsbekämpande myndigheternas bristande förmåga att utreda ekobrott (Brå, 2000, s. 17; Korsell, 2023, s. 19). Denna kritik ledde bland annat till bildandet av Ekobrottsmyndigheten år 1998. Under 1990-talet hade Sverige också drabbats av en ny typ av professionalisering av den organiserade brottsligheten med etablering av nya brottsorganisationer. Det är mer regel än undantag att nya aktörer, när de etableras inom den kriminella miljön, hamnar i dödliga konflikter med varandra. Utvecklingen under 1990-talet var inget undantag. Det så kallade ”Stora Nordiska MC-kriget”, en konflikt mellan de rivaliserande MC-gängen Hells Angels och Bandidos, som varade mellan 1994 och 1997, innehöll exempelvis inslag av både sprängningar och dödsskjutningar. Under konflikten dödades 11 klubbmedlemmar och en civilperson, fler än sju individer utsattes för mordförsök och närmare 100 individer skadades

(Rostami & Appelgren, 2021; Strömberg, 2017). Under 1990-talet förekom också interna stridigheter mellan olika organiserade grupper med ursprung från Balkan i Sverige. Stridigheterna ledde till våldshandlingar och mord, exempelvis mordet på Solvalla travbana 1998. De kriminella konflikterna och den ekonomiska brottsligheten har fortsatt att växa fram under 2000-talet, delvis i form av bedrägerier som utvecklats i kölvattnet av digitaliseringen och framväxten av de mer löst sammansatta gatugängen. Likaså har kritiken mot samhällets förmåga att hantera ekonomiska brott återkommit (Riksrevisionen, 2021; SOU, 2022).

Även om den organiserade brottsligheten inte är någon ny företeelse, och dessa allvarliga konsekvenser för samhället har uppmärksammats under decennier av forskare, myndigheter, statliga utredningar och medier, har omfattningen av dessa företeelser förändrats. Tidigare studier visar till exempel att antalet kriminella samarbeten inom våldsbrott ökade med 116 procent under perioden 1995–2015. När det gäller ekonomisk brottslighet har ökningen varit hela 371 procent (Mondani & Rostami, 2022). Nyligen uttryckte finansminister Elisabeth Svantesson i ett tal på Moderaternas partistämma i Umeå att partiet måste vinna tre ekonomiska strider: mot inflationen, mot skatterna och mot den kriminella ekonomin. ”Den tredje striden handlar om att kväva den kriminella ekonomin, och det är en fråga om liv och död” (Polhammer, 2023).

Stockholms Handelskammares undersökning *Status Sthlm*, som genomförs tillsammans med Demoskop, visar exempelvis att 90 procent av de tillfrågade företagen i huvudstadsregionen uppger att de är oroliga för att gängkriminaliteten kommer att försämra bilden av Sverige internationellt om utvecklingen fortsätter, och 83 procent anser att gängkriminaliteten har påverkat förmågan att locka till sig kompetens, besökare, investeringar och företagsetableringar (Stockholms Handelskammare, 2023).

I Indikator Opinions oktoberundersökning framkommer att lag och ordning är den fråga som väljarna prioriterar högst, trots att frågor som arbetsmarknad, försvarspolitik och energipolitik har fått betydande medieuppmärksamhet under året. Enligt SOM-institutets senaste mätningar är ”brottslighet” för andra året i rad medborgarnas viktigaste samhällsproblem (37 procent) och efter det försämrade säkerhetspolitiska läget i och med kriget i Ukraina är organiserad brottslighet det som oroar befolkningen mest inför

framtiden (60 procent) (SOM-Intitutet, 2023). Även internationellt har den svenska våldsutvecklingen uppmärksammats av medier och politiker. I våra nordiska grannländer har utvecklingen i Sverige använts som avskräckande exempel, och begreppet ”det svenska tillståndet” har myntats för att beskriva en negativ utveckling i en i övrigt välmående välfärdsstat (Rostami & Sarnecki, 2022a).

"...begreppet 'det svenska tillståndet' har myntats för att beskriva en negativ utveckling i en i övrigt välmående välfärdsstat."

Sverige står under de kommande åren således inför ett viktigt skede för att bryta en negativ samhällsutveckling. Den organiserade brottsligheten påverkar samhällsprocesser och sektorer med konsekvenser för invånare, stat och näringsliv. På kort sikt påverkas företag i form av ökade försäkringskostnader och behov av skyddsåtgärder. På medellång sikt försvåras de legala företagens investeringar och möjligheter till expansion i vissa områden. I ett längre tidsperspektiv riskerar den organiserade brottslighetens aktiviteter att sätta marknadsmekanismer och konkurrensvillkor ur spel. En risk finns att kriminella aktörer infiltrerar eller gradvis tar över legala företag så att sektorer av den legala ekonomin påverkas och i förlängningen kriminaliseras (Gunnarson, 2023; Lord m.fl., 2019). Framför allt finns risken att brottsutvecklingen underminerar legitimiteten i våra socialförsäkrings- och trygghetssystem, samtidigt som det kan påverka näringslivets förutsättningar att starta, driva och utveckla företag. Detta kan i slutänden undergräva tilliten till samhällets institutioner och den svenska välfärdsmodellen som kännetecknas av ett samhälle präglat av starkt socialt kapital och välfärd.

Samhällsutvecklingen har gett upphov till nya utmaningar som kräver kontinuerlig kunskapsförädling. Forskningen spelar en avgörande roll i denna process genom att skapa nya perspektiv och insikter, förbättra beslutsunderlag och utveckla effektivare metoder för att stärka samhällets förmåga att stå emot hot. Dessutom kan forskningsresultaten hjälpa oss att tidigare identifiera kommande hot och risker. I en tid då hoten blir allt mer sammankopplade och aktörer från olika kriminella miljöer samverkar, är det nödvändigt med evidensbaserade analyser för att grundligt förstå omfattningen av den underliggande strukturen i det kriminella ekosystemet och dess samhälleliga konsekvenser. I sammanhanget har journalister, forskare och myndighetsexperter viktiga roller. Journalistiken bidrar till att snabbt sprida information och väcka medvetenhet om aktuella händelser och frågor. Forskningen erbjuder en mer djupgående analys av dessa frågor, vilket ofta leder till en mer nyanserad kunskapsbild. Myndighetsexperter, med sina specialiserade kunskaper och erfarenheter, fungerar som en viktig bro mellan forskning och praktisk tillämpning, vilket ger värdefulla insikter och analyser inom specifika områden. Samverkan och ömsesidig förståelse mellan dessa olika sfärer är avgörande för att skapa en balanserad och allsidig bild av samhällsfenomenen, i synnerhet brottslighet, och hur det kan förebyggas och bekämpas.

2.1 Syfte och frågeställning

Mot bakgrund av den negativa samhällsutvecklingen syftar den här rapporten till att beskriva vilka kopplingar den organiserade brottsligheten har till näringslivet och diskutera de risker och utmaningar detta medför för näringslivets parter och för samhället som helhet. Rapporten är uppdelad i tre huvudsakliga delar. I den första delen, *Problembild*, görs en kort analys av den organiserade brottslighetens utveckling i Sverige inom fem huvudsakliga teman: det grova våldet, den kriminella ekonomin, näringslivets utsatthet, överlappningar mellan olika kriminella miljöer och den geografiska spridningen av den organiserade brottslighetens brottsliga aktiviteter. I den andra delen, *Resultat*, analyseras unika empiriska data som undersöker kopplingar mellan individer involverade i organiserad brottslighet samt deras formella positioner inom bolagsstyrelser. I den tredje och avslutande delen, *Slutsatser och rekommendationer*, sammanfattas resultaten och åtgärdsinriktade rekommendationer diskuteras.

Rapporten kommer utifrån det empiriska materialet studera ett antal tematiska områden för individer inom organiserad brottslighet som har formella positioner i bolagsstyrelser samt deras medstyrelseledamöter. Områden som studeras är kön, ålder, utbildning, psykisk ohälsa och tidigare brottslighet. Detta syftar till att identifiera viktiga riskfaktorer för grupperna som studeras. Vidare kommer deltagande i olika bolagsformer, lokalpolitiska förtroendeuppdrag och deltagande i samhällskänsliga yrken att studeras. Syftet är att utforska de systemhotande risker som den organiserade brottsligheten utgör för samhället som helhet.

Data och metod

Rapportens empiriska material består av en sammanslagning av olika myndighetsregister och bygger på forskning som bedrivs inom ramen för två projekt, *Våldsbejakande hot och inre säkerhet,* finansierad av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), samt *4C – Forskarkonsortium för studier om kriminella samarbeten i Sverige,* finansierad av Vetenskapsrådet (VR). Tidigare studier i dessa projekt har funnit att individer inom organiserad brottslighet har formella roller inom svenska bolagsstyrelser (Rostami m.fl., 2018). Den här rapporten är en fortsättning på den tidigare forskningen och fördjupar analyserna beträffande den organiserade brottslighetens företagsengagemang. Vi kommer genom olika statistiska beräkningar analysera och beskriva olika bakgrundsvariabler (kön, ålder, utbildning, psykisk ohälsa, tidigare brottslighet, företagsengagemang, sysselsättning och lokalt politiskt uppdrag) för individer inom organiserad brottslighet i Sverige och för de individer som är en del av näringslivet och som samtidigt har formella kopplingar till individer inom den organiserade brottsligheten. Vi använder oss av social nätverksanalys för att analysera relationerna mellan ovan nämnda individer beträffande gemensamt deltagande i brott och styrelseuppdrag i företag (se avsnitt om databeskrivning). Social nätverksanalys är en metod inom bland annat samhällsvetenskapen som används för att studera sociala strukturer genom att analysera nätverk av relationer mellan individer, grupper, organisationer eller hela samhällen. Analysen fokuserar på hur relationerna mellan dessa enheter påverkar beteenden och interaktioner. Social nätverksanalys kombinerar teoretisk förståelse för sociala processer med kvantitativa metoder för att analysera data, vilket gör det möjligt att få djupare insikter om den sociala strukturen och dynamiken (Wasserman & Faust, 1994).[1]

1 Forskningen har prövats och godkänts av Regionala etikprövningsnämnden i Stockholm (2017/537–31/5).

DATA
COLLECT
COLLECT
03

3.1 Studiepopulation och referensgrupper

I en vetenskaplig studie är studiepopulationen den specifika grupp individer som undersöks. Denna population är utvald för att representera en större grupp (målpopulationen) från vilken forskarna vill dra slutsatser. Referensgruppen, å andra sidan, är en kontrollgrupp som används för att jämföra resultaten från studiepopulationen. Genom att jämföra studiepopulationen med referensgruppen kan forskare bättre förstå effekterna av den undersökta faktorn eller interventionen.

Studiepopulationen i denna studie är en uppsättning individer som Polismyndigheten bedömt vara del av den organiserade brottsligheten i Sverige (2017), och enligt Bolagsverkets företagsregister haft företagsengagemang i form av t ex styrelseordförande, styrelseledamot och suppleant. Sammanlagt gällde det för 4 311 individer. Dessa är ett urval från en större uppsättning individer som Polismyndigheten bedömt vara del av den organiserade brottsligheten i Sverige (2017), sammanlagt 12 768 individer. Det finns alltså 8 457 individer inom den organiserade brottsligheten som inte har något direkt företagsengagemang, och dessa individer utgör den första referensgruppen. Figur 1 illustrerar konstruktionen av studiepopulationen och referensgrupperna.

Figur 1. Studiepopulation och referensgrupper, konstruktion.

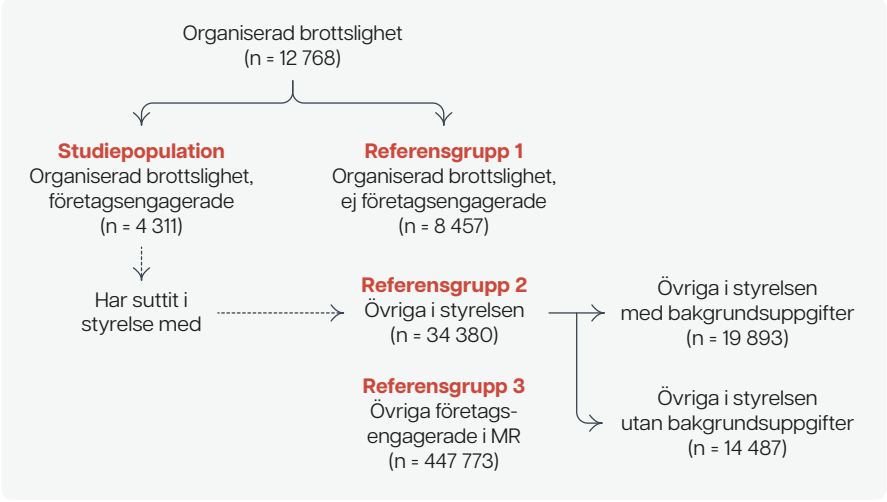

Vi har valt att dela in grupper inom den organiserade brottsligheten i fem underliggande kategorier: a) nätverk, b) partiella organisationer, c) gatugäng, d) MC-gäng och e) maffia. Kategorin *nätverk* består av individer som förekommer i datamaterialet utan att ha någon form av angiven tillhörighet till ett namngivet gäng. Det vill säga att dessa individer saknar organisationstillhörighet men ingår i den kriminella miljön. Projektbaserade grupper (bl a så kallade ”rånkonstellationer”) och grupper som saknar formell organisation, men som av Polismyndigheten har fått gruppetiketter (exempelvis ”Brun grupp”), benämner vi som *partiella organisationer*. Grupperingar som är självmarkerande MC-klubbar inom den så kallade 1 %-miljön har kategoriserats som *MC-gäng* och följer strikt Polismyndighetens indelning. Självmarkerande gäng som inte ingår som supportergäng till något MC-gäng, men som har viss territoriell anknytning, exempelvis grupperingar som Black Cobra, har klassificerats som *gatugäng*. Grupperingar som besitter förmågan till institutionaliserad brottslighet (förmågan att påverka politiska, kulturella och ekonomiska strukturer i samhället), såsom Södertäljenätverket och andra så kallade ”kriminella klaner”, har kategoriserats som *maffia* (för vidare diskussion se Rostami m.fl., 2018).

Referensgrupp 2 utgör medstyrelseledamöter som under samma år har suttit med en eller flera individer i den organiserade brottsligheten (studiepopulationen). Dessa utgör totalt 34 380 individer.[2] På grund av databasens konstruktion saknas bakgrundsuppgifter på 14 487 individer av dessa 34 380 individer. Det innebär att våra resultat beträffande den här referensgruppen ska tolkas med viss försiktighet. Den tredje referensgruppen utgörs av 447 773 individer som har suttit i bolagsstyrelser och samtidigt har varit misstänkta för brott under perioden 1995–2016 men som inte förekommer i vare sig studiepopulationen eller referensgrupp 2. Dessa har således, utifrån vårt empiriska material, inga observerbara direkta kopplingar till den organiserade brottsligheten.

En fråga som lätt kan uppstå för läsaren är varför dessa siffror skiljer sig från de så kallade ”30,000 gängkriminella”, som har förekommit i den offentliga debatten under året. Dessa 30,000 representerar olika populationer inom den kriminella miljön (se nästa avsnitt *Kriminella miljöer: begreppets definitioner och användning*). Polismyndigheten har i olika uttalanden nämnt att omkring ”30 000 individer har bindningar till skjutningar och

2 Om man bortser kravet att medstyrelseledamot ska ha suttit samma år utgör denna referensgrupp totalt 72 379 individer.

sprängningar i Sverige" (Wallberg, 2023).[3] Även regeringen har presenterat liknande siffror, men dessa utgör en annan population som i stora delar kan överlappa. Vid en pressträff den 15 juni 2023 om nya åtgärder mot de kriminella gängen sade justitieminister Gunnar Strömmer att "Polismyndigheten bedömer att cirka 9 000 aktörer ingår i de kriminella nätverken. Antalet runt dessa aktörer, som 'medmisstänkta', uppskattar polisen uppgår till ca 21 000 personer." (Regeringskansliet, 2023). De specificeras inte i någon vidare definition. Dessa 9 000 individer är ett jämförbart antal som de 8 922 "cylinderaktörer" som Polismyndigheten kartlagt (Polismyndigheten, 2023b).

Kartläggningen av "cylinderaktörer" bygger på ett arbete där lokalpolisområdena har identifierat vilka kriminella aktörer som utövar påverkan i området och i vilken kategori de kan placeras. Cylindermodellen innehåller "fyra aktörskategorier som kopplas till ett avgränsat geografiskt område (oftast bostadsområde). Dessa kategorier har en stark gemensam förankring i boendemiljön, och samverkar i brott såväl horisontellt (mellan jämnåriga) som lodrätt (mellan äldre och yngre). Dessa benämns A-, B-, C- och D-aktörer" (Polismyndigheten, 2023c, s. 1).

Polismyndigheten är samtidigt tydlig med att begrepp som "gäng", "nätverk", "släktbaserade nätverk", "självmarkerande grupper eller gäng" inte är att jämställa med cylinderaktörer. En cylinder kan innehålla aktörer som nyttjar olika samverkansformer. Man ska därför inte jämställa antalet cylinderaktörer med antalet 'gängkriminella'. (Polismyndigheten, 2023c, ss. 2–3). Inklusionskriterier kan visserligen ändras över tid, men cylinderaktörer i dess nuvarande form är inte representativa för hela den organiserade brottsligheten eftersom grundpremissen är att de ska utöva påverkan i ett geografiskt område. Många inom den organiserade brottsligheten, i synnerhet de som är verksamma i komplexa ekonomiska upplägg, behöver inte ha någon direkt lokal påverkan men kan trots det ha centrala positioner inom miljön. De närmare 13 000 som ingår i vår studiepopulation är individer som Polismyndigheten bedömer ingår i den organiserade brottsligheten och utgör kärnan av individer inom samtliga organisationsformer, till exempel gatugäng och MC-gäng. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att det finns olika uppskattningar om omfattningen av den kriminella miljön i Sverige. Dessa uppskattningar överlappar sannolikt och beskriver olika delar av den kriminella miljön.

3 Det är individer som under en tidsperiod varit skäligen misstänkta för skjutningar och individer som är kopplade till dessa genom bland annat misstanke i brott.

3.2 Registerdata

Utöver tillhörighet till organiserad brottslighet använder vi ett antal uppgifter från olika befolkningsregister. Bakgrundsuppgifter innefattar demografiska och socioekonomiska uppgifter om kön, födelseregion och födelseår, utbildningsnivå, sysselsättning och arbetslöshet. Dessa uppgifter hämtas från Registret över totalbefolkningen och Longitudinell integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA), båda från Statistiska Centralbyrån (SCB). Från Socialstyrelsen har inhämtats uppgifter om dödsorsaker och dödsdatum från Dödsorsaksregistret, hälsodiagnoser från Patientregistret och uppgifter om ekonomiskt bistånd från Register över ekonomiskt bistånd. Uppgifter om lokalpolitiskt engagemang kommer från kommunernas förtroendemannaregister.[4] Uppgifter om företagsengagemang kommer från Bolagsverkets register över samtliga styrelser och firmatecknare från 1994 till 2017. Uppgifter om kriminell bakgrund och brottsligt samarbete kommer från Misstankeregistret som tillhandahålls av Brottsförebyggande rådet (Brå) för forskningsändamål.

3.3 Kriminella miljöer: begreppets definition och användning

Förenklat kan en kriminell miljö beskrivas som en social kontext där kriminella aktiviteter och brott regelbundet begås. Det handlar om grupper eller nätverk av individer som samarbetar för att utföra brottsliga handlingar, eller om områden där brottsligheten är utbredd. En kriminell miljö kan vara organiserad i olika grader och nivåer. Det kan också finnas olika typer av grupperingar och kriminella verksamheter som bedrivs inom en kriminell miljö, som exempelvis narkotikahandel, vapenhandel, människohandel, bedrägerier eller aktiviteter såsom skjutvapenvåld, sprängningar, bärande av skjutvapen, utpressningar med mera. Med den kriminella miljön avses enligt Brottsförebyggande rådet (Brå) ”den vinningsdrivna miljö där personer enskilt eller tillsammans systematiskt begår brott för att tjäna pengar. Det handlar ofta om brott med kopplingar till narkotikahandel eller organiserad brottslighet. Begreppet används i bestämd form singularis för att betona

4 Sammanställningen omfattar 171 kommuner, inklusive de Sveriges tre storstadskommuner.

att den kriminella miljön är skild från den vanliga legala miljön, snarare än att det finns olika geografiska områden eller platser som utgör kriminella miljöer (illegala spelklubbar, platser där narkotikahandel eller prostitution förekommer och liknande)" (Brå, 2020, s. 20). Den kriminella miljön kan således bestå av olika typer av kriminella gäng.

Trots att kriminella gäng länge varit ett debatterat ämne saknas en allmänt vedertagen definition av vad som utgör ett gäng. En definition av gatugäng, som tagits fram av ett internationellt forskningskonsortium, beskriver ett gatugäng som "vilken som helst bestående, gatufokuserad ungdomsgrupp vars inblandning i olaglig verksamhet är en del av dess gruppidentitet" (Weerman m.fl., 2009, s. 20). Kriminologen Malcolm Klein (1995) menar att det inte går att betrakta alla typer av gäng som ett homogent fenomen och gör en tydlig distinktion mellan olika typer av gäng. Han menar att det finns strukturella skillnader mellan exempelvis gatugäng, fängelsegäng, motorcykelgäng och gäng som primärt är specialiserade på exempelvis narkotikaförsäljning. Gängens kriminalitet ser exempelvis olika ut, där gatugängen har ett mer ofokuserat och planlöst, så kallat smörgåsbordsliknande brottsmönster, medan MC-gängen i större utsträckning är strategiska och inriktade på brott som kräver planering (Klein, 1995). Erfarenheter från svenska studier visar på liknande slutsatser (Rostami m.fl., 2018).

Polismyndigheten har ingen egen stipulativ definition av gäng utan utgår från EU:s definition av organiserad brottslighet när de analyserar dessa företeelser (se t ex Polismyndigheten, 2019b, 2022). Istället använder myndigheten sig av beskrivande definitioner på gäng som *självmarkerade grupper* och *lokala kriminella nätverk*. Lokala kriminella nätverk är, enligt Polismyndigheten, grupperingar som främst ägnar sig åt narkotikabrott, och de är kända för att ha en betydande mängd våldsanvändning. Dessa nätverk har en negativ påverkan på den lokala befolkningens känsla av trygghet. De är också ofta inblandade i konflikter med andra liknande nätverk. Deras verksamhet är särskilt aktiv i samhällen som anses vara utsatta och har vanligtvis en bra rekryteringsbas bland yngre individer. Enligt Polismyndigheten är en stor del av de medlemmar inom dessa nätverk som aktivt deltar i brottsliga aktiviteter individer under 16 år (Polismyndigheten, 2019b, ss. 7–8). Självmarkerade grupper omfattar grupper som själva lyfter fram sin grupptillhörighet i form av namn, attribut och medlemskap. Exempel på detta är MC-gäng, men även andra gäng som har gett sig själva ett namn till kategorin (Brå, 2016). Dessa gäng tenderar att vara mer

hierarkiska och fokuserade på ekonomisk brottslighet samt i många fall ha högre genomsnittsålder än de lokala kriminella nätverken (Polismyndigheten, 2019b, ss. 8–9).[5]

Även den Europeiska unionens polisbyrå (Europol) tenderar att använda termerna ’organiserad brottslighet’ och ’kriminella nätverk’ som utbytbara begrepp. Inom Europols hotbildsbedömning av den organiserade brottsligheten, SOCTA, inkluderar dessa termer ofta en bredare och övergripande beskrivning av kriminella strukturer och aktiviteter i organiserad form (Europol, 2022, s. 19).

Det faktum att dessa begrepp är föränderliga och att det finns en uppsjö av olika definitioner visar på den svårighet som finns i att enas om en gemensam definition inom detta område (Rostami, 2016a; von Lampe, 2021). Det råder även delade meningar om huruvida man ska försöka sig på en definition överhuvudtaget, eftersom alldeles för mycket fokus på definitioner kan begränsa utvecklingen av nya frågeställningar, som i sin tur kan hämma studier av nya kriminella fenomen (Horowitz, 1990).

Sammanfattningsvis används begreppen *organiserad brottslighet, gäng* och *kriminella nätverk* ofta som synonymer för att beskriva olika kriminella grupper och organisationer. Förenklat kan man beskriva olika typer av gäng som olika grader av kriminella samarbeten (Mondani & Rostami, 2022).

5 Polismyndigheten använder sig också av andra begrepp såsom *släktbaserade kriminella nätverk*.

3.4 Databegränsningar

Innan vi diskuterar brottslighetens utveckling och omfattning är det viktigt att understryka några grundläggande drag om statistik rörande brott och utsatthet generellt samt några kommentarer gällande begränsningar med det datamaterial som används specifikt i denna rapport. Dessa är:[6]

- Det finns flera sätt att mäta brottslighet.
- Det finns flera statistikkällor som täcker olika tidsperioder, men var för sig ger ingen av dem en komplett bild av brottsligheten.
- Stora delar av brottsligheten är dold och synen på brott är föränderlig i tid och rum.
- Genom att jämföra olika statistikkällor, och med hjälp av kunskaper om hur statistiken är beskaffad, kan man dock ofta få en mer adekvat bild av brottsproblematiken.
- Det är lättare att beskriva brottslighetens utveckling än brottslighetens omfattning.
- Det finns två områden av konsensus i studier av organiserad brottslighet: (1) det råder inget tvivel om att organiserad brottslighet existerar; men (2) det finns heller ingen allmänt accepterad definition av organiserad brottslighet (Finckenauer, 2005; von Lampe, 2016).
- Den data som används i studien är begränsad till tidsperioden 1995–2016.

När man analyserar brottsutvecklingen, exempelvis våldsbrott, finns det flera faktorer som påverkar statistiken. En viktig aspekt är hur samhället ser på vissa handlingar och hur den straffrättsliga definitionen av dessa handlingar förändras över tid. Enligt kriminologerna Jerzy Sarnecki och Christoffer Carlsson (Sarnecki & Carlsson, 2020), påverkas den officiella statistiken över polisanmälda brott av de rådande attityderna i samhället kring brottsliga handlingar.

Ett intressant exempel ges av kriminologen Filipe Estrada (Estrada, 2017, s. 35), som beskriver att under 1920-talet lagfördes nästan inga ungdomar för misshandel. Detta berodde inte på att ungdomar inte utövade våld, utan snarare på att deras våldsutövning hanterades på andra sätt än genom rättsväsendet. Detta fenomen kallas för *anmälningsbenägenhet*, vilket innebär att samhällets benägenhet att anmäla brott kan variera över tid.

6 Avsnittet bygger på Mondani & Rostami (2023). För vidare diskussion om begränsningar se nämnda referens.

Vidare kan strukturförändringar också påverka brottsligheten. Strukturer som skapar tillfällen för brott, så kallade *tillfällighetsstrukturer*, kan genomgå förändringar som leder till antingen en markant ökning eller minskning i antalet anmälda brott. Ett exempel på detta är anmälningar om bilstölder i Sverige. Trots att antalet personbilar ökade från nästan fyra miljoner år 2000 till fem miljoner år 2021, minskade anmälningarna om bilstölder dramatiskt – från 63 000 till omkring 9 000 under samma period.[7] En av de främsta orsakerna till denna minskning är införandet av elektroniska stöldskydd på personbilar kring sekelskiftet. Denna tekniska förbättring gjorde det betydligt svårare att stjäla personbilar, vilket påverkade antalet bilstölder negativt.

Å andra sidan har vissa brottstyper, som bedrägerier, ökat kraftigt under 2000-talet. Enligt Polismyndigheten skedde en markant ökning i antalet anmälda bedrägeribrott i Sverige från början av 2000-talet. Under perioden 1993–2006 rapporterades i genomsnitt 53 000 bedrägeribrott per år. Denna siffra ökade med 35 procent under 2007 och fortsatte att stiga i en snabb takt. År 2010 hade antalet anmälda bedrägeribrott fördubblats jämfört med 2006. Denna trend fortsatte under 2010-talet, och under 2020 registrerades 218 308 bedrägeribrott, vilket innebär en ökning med 280 procent jämfört med 2006. Denna dramatiska ökning tillskrivs främst den snabba teknologiska utvecklingen under denna period, inklusive införandet av ny teknik inom bank- och finansväsendet samt en omfattande digitalisering av handel och kommunikation. Detta har skapat nya möjligheter och plattformar för bedrägeribrott, vilket i sin tur har lett till en ökning av dessa brott (Polismyndigheten, 2021a).

Trots att den officiella brottsstatistiken innehåller många felaktigheter är den en viktig källa för att förstå brottsligheten. Ett tydligt exempel är statistiken kring dödligt våld, där det finns en betydande diskrepans mellan anmälda fall och de faktiska fallen av mord och dråp. Enligt den officiella statistiken rapporteras cirka 350 fall av mord och dråp per år, vilket är ungefär tre gånger högre än den faktiska nivån (Sarnecki, 2022). Denna slutsats baseras på Brottsförebyggande rådets (Brå) genomgång av anmält dödligt våld, *konstaterade fall av dödligt våld*. Till exempel visar Brå att under 2021 kunde endast 113 fall av dödligt våld konstateras, vilket motsvarar 27 procent av de händelser som anmäldes som mord, dråp eller barnadråp det året (Brå, 2021b). Skillnaden mellan de anmälda fallen och de konstaterade fallen beror på att många av de anmälda händelserna, efter granskning, visade sig vara något annat än brott, exempelvis självmord eller olyckshändelser.

7 *Källa*: Anmälda brott Brottsförebyggande rådet (Brå) och Trafikanalys statistik.

Problembild: Organiserad brottslighet i Sverige

4.1 Det grova våldet

Utvecklingen av de dödliga kriminella konflikterna har bidragit till en motsägelsefull våldsutveckling i Sverige, där den totala våldsnivån inte ökat sedan början av 1990-talet eller under 2000-talet, samtidigt som en kraftig ökning och förgrovning av skjutvapenvåldet ägt rum. Brottsförebyggande rådet, som ansvarar för den officiella brottsstatistiken, visar exempelvis att det dödliga våldet[8] sedan 1980-talets slut har minskat i Sverige, liksom i flera andra västländer. Nedgången började under första halvan av 1990-talet och fortsatte fram till början av 2010-talet. I relation till befolkningsutvecklingen har därför antalet offer för dödligt våld minskat med närmare en tredjedel från början av 1990-talet till början av 2010-talet (Brå, 2015). År 2012 hade Sverige den lägsta nivån av dödligt våld under de senaste femtio åren (Sarnecki, 2022). Även när man tar hänsyn till den kraftiga ökningen av de senaste årens dödliga skjutvapenvåld motsvarar det dödliga våldet idag cirka 12 avlidna per en miljon invånare, det vill säga mindre än 120 fall i absoluta tal (Brå, 2021a). Det är visserligen den högsta nivån på länge, men fortfarande lägre än nivån kring 1990, då den låg på 14–15 avlidna per miljon invånare.[9]

8 Med dödligt våld avses mord, dråp, barnadråp, vållande till annans död genom misshandel och terroristbrott.

9 I absoluta tal var antalet i genomsnitt 91 fall av dödligt våld 2002–2006, för att sedan öka till 92 fall för de två efterkommande femårsperioderna, 2007–2011 och 2012–2016. För den senaste femårsperioden (2017–2021) har nivån legat på i genomsnitt 114 fall per år (Brå, 2022).

04

Figur 2. Tidsutvecklingen för det dödliga våldet i Sverige, med och utan skjutvapen, 1995–2022.

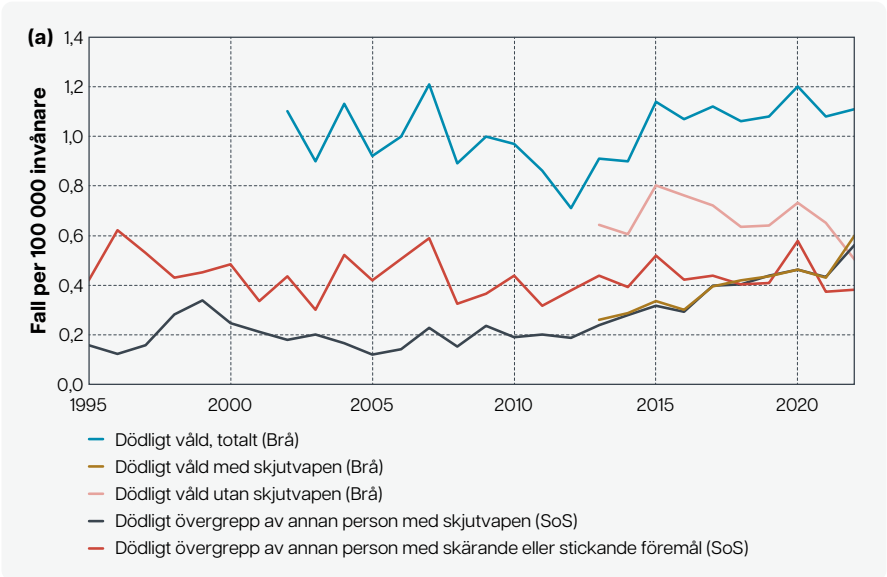

Källa: konstaterade fall, dödligt våld (Brå) och dödsorsaksstatistik, dödligt övergrepp av annan person (Socialstyrelsen).

Siffror från Socialstyrelsen, som ansvarar för den officiella statistiken över bland annat dödsorsaker, folkhälsa, och hälso- och sjukvård, visar på en liknande trend. Antalet dödsfall på grund av övergrepp av annan person har varierat över åren 2001–2021, men överlag har det minskat under perioden. År 2001 registrerades 86 dödsfall som orsakades av övergrepp av annan person, och antalet steg till 123 år 2020, för att sedan sjunka till 97 år 2021 och hamna på 116 år 2022. När man tittar på antalet dödsfall per 100 000 invånare följer trenden samma mönster, med en ökning från 0,97 år 2001 till 1,20 år 2020 och sedan en minskning till 0,93 år 2021 och till 1.11 år 2022. Den lägsta siffran under perioden registrerades 2012 med 0,66 dödsfall per 100 000 invånare.[10] Det är framför allt det dödliga skjutvapenvåldet som ökat kraftigt. År 1998 registrerades 0,28 dödsfall med skjutvapen per 100 000 invånare, 2001 var motsvarande siffra 0,21 och 2022 låg den på 0,56.

Socialstyrelsens patientregister visar på en liknande trend. Sedan början av 2000-talet har antalet individer som skrivs in på grund av skador

10 Se Socialstyrelsens Dödsorsaksregister.

(övergrepp) tillfogade av en annan person minskat med ungefär 38 procent. Under 2021 var knappt 1 400 individer inskrivna på sjukhus till följd av våld: detta är den lägsta nivån som har uppmätts under mätperioden 2001–2021. Dock har antalet individer som skrivs in på sjukhus på grund av skador tillfogade av stickvapen ökat med 39 procent sedan år 2001, och antalet individer som skrivs in på sjukhus till följd av skador tillfogade av skjutvapen ökat med 200 procent sedan år 2001 (Socialstyrelsen, 2022).

Vidare visar studier på det svenska traumaregistret SweTrau[11] att under de senaste tio åren har antalet traumapatienter med just penetrerande skador, som kniv- och skottskador, ökat i Sverige. Det har skett en kraftig ökning av skador mot huvud och hals, särskild beträffande skottskador, med följd av att cirka hälften av patienterna med dessa skador avlider (Günther m.fl., 2021). Uppgången i Sverige gäller framför allt dödligt våld med skjutvapen och i synnerhet dödligt våld med skjutvapen mot individer under 29 år, och med en sjunkande genomsnittsålder. Till en början doldes de ökande dödsskjutningarna i statistiken bakom en fortsatt minskning i dödligt våld med andra våldsmetoder, men från och med 2013 har deras bidrag till den generella ökningen av den totala nivån av dödligt våld i landet blivit väsentligt (Brå, 2021a).

4.1.1 Den svenska utvecklingen i internationell jämförelse

Den generella utvecklingen av det dödliga våldet i västvärlden (Nordamerika och Europa) visar på en ökning från 1960-talet fram till slutet av 1980-talet, vilket vänts till en minskande trend därefter. Vissa avvikelser från trenden finns, men i stort sett är de grova trenderna likartade över hela tidsperioden. I en jämförelse med Danmark, Norge, Finland, Nederländerna, Tyskland, Österrike, Frankrike, England och Wales visar Westfelt (2022) att den svenska utvecklingen följer den generella trenden med det dödliga våldets utveckling där samtliga länder har en ökande trend fram till omkring 1990, varefter en minskning inträder. Dock uppvisar Sverige en något kraftigare ökning under 1960-talet samt en kraftigare ökning sedan 2012 jämfört med de andra länderna. Den minskande trenden av dödligt våld i Sverige har, som tidigare nämnts, brutits och istället ökat sedan 2012. En huvudförklaring

11 SweTrau (Svenska Traumaregistret) fokuserar på svåra skadefall orsakade av trafikolyckor, fall och annat yttre våld. Valet av ingående variabler har gjorts i ett europeiskt konsensusarbete med experter på trauma från Skandinavien, Storbritannien, Tyskland och Italien. Arbetet bar namnet ”The revised Utstein Template for Uniform Reporting of Data following Major Trauma, 2009”.

till ökningen, menar Westfelt, är det dödliga skjutvapenvåldet inom kriminella nätverk och gäng, vilket är en nästan unik trend i ett europeiskt perspektiv. Ökningen av denna typ av våld verkar vara det som skiljer Sverige från andra länder. Uppbromsningen av nedgången i det dödliga våldet är totalt sett inte unik för Sverige, men den typ av dödligt våld som ökar verkar vara det (Westfelt, 2022). Under de senaste 25 åren har antalet skjutningar i Sverige i allmänhet, och antalet män mellan 15 och 29 år som avlider till följd av skjutvapenvåld i synnerhet, ökat kraftigt (Sturup m.fl., 2019). Medan de flesta europeiska länder har haft en minskande trend av dödligt skjutvapenvåld och några haft en oförändrad trend står Sverige ensamt i sin utveckling. I en jämförelse med 22 europeiska länder konstaterar Brå att Sverige, som fram till för några år sedan tillhörde de länder i Europa som hade relativt låga nivåer av dödligt våld, på senare år har blivit ett av de länder med de högsta nivåerna av dödligt våld (Brå, 2021a).

Sammantaget visar statistiken att Sverige torde ha historiskt låga nivåer av dödligt våld om vi hade haft en annan utveckling av det dödliga skjutvapenvåldet (som i sin tur är starkt förknippat med konflikter inom kriminella miljöer). I dag sker åtta av tio händelser av dödligt skjutvapenvåld i Sverige inom kriminella miljöer, vilket kan jämföras med mellan tre och fem av tio händelser under 00-talet (Brå, 2021a). Det kan finnas bredare samhälleliga faktorer som påverkar ökningen av skjutvapenvåld i flera länder, men det saknas en samstämmighet inom forskningen när det gäller att förklara varför Sverige har upplevt en betydande ökning av skjutvapenvåld. Det finns flera förklaringar och förklaringsmodeller som har lyfts fram, såsom bristande brottsbekämpning och förebyggande arbete, konflikter om brottsmarknader, problem med bristande integration och ökade klyftor i samhället, för att nämna några. Data från andra länder visar på en liknande negativ utveckling. Därför kan det vara för tidigt att avgöra huruvida utvecklingen i Sverige är unik eller om Sverige snarare ligger ”steget före” i en ny internationell trend (Brå, 2021a; Westfelt, 2022).

4.2 Den kriminella ekonomin

Den kriminella ekonomin har under det senaste året blivit en av de mest centrala kriminalpolitiska prioriteringarna och omsätter omfattande summor. Den är en av de viktigaste drivkrafterna för den organiserade brottsligheten i Sverige och internationellt. Kriminella individer och grupper tillskansar sig pengar genom olika former av ekonomiskt stöd och bidrag, genom att undanhålla skatter och avgifter, begå bedrägeribrott och handla med illegala varor. Den kriminella ekonomin i EU uppskattas uppgå till mellan 92 och 188 miljarder euro årligen (Hulme m.fl., 2021). I Sverige uppskattar Polismyndigheten brottsvinsterna från den kriminella ekonomin till mellan 100 och 150 miljarder kronor per år (Polismyndigheten, 2023d; Thulin, 2023). Detta påverkar inte bara stabiliteten i den reguljära ekonomin genom osund konkurrens och minskad tilltro till de finansiella strukturerna, utan även brottsutvecklingen, särskilt med avseende på våld som brottsverktyg och resurs.

"Den kriminella ekonomin har under det senaste året blivit en av de mest centrala kriminalpolitiska prioriteringarna..."

När redaktörerna till antologin ”Det svenska tillståndet” våren 2022 rekommenderade att regeringen och de brottsbekämpande myndigheterna skulle sätta den kriminella ekonomin i centrum för brottsbekämpningen, var det få som kände till begreppet kriminell ekonomi (Rostami & Sarnecki, 2022b). Begreppet har använts tidigare (Brå, 2007) men har inte varit ett centralt begrepp i arbetet mot organiserad brottslighet förrän nyligen. Idag är det en av Polismyndighetens viktigaste prioriteringar (Polismyndigheten, 2023d).

Den kriminella ekonomin kan enklast beskrivas som ett begrepp som består av två underkategorier: den svarta ekonomin och den illegala ekonomin. Den svarta ekonomin definieras i nationalräkenskaperna som aktiviteter som ”kan vara produktiva och lagliga i sig men undanhålls från myndigheterna av olika anledningar, till exempel av skatteskäl. Svart produktion ingår i nationalräkenskaperna”. Den illegala ekonomin består av två delar: den illegala produktionen och de illegala transaktionerna. Den förstnämnda är ”aktiviteter som är olagliga till sin natur, till exempel smuggling och produktion och försäljning av droger. Den illegala produktionen ska ingå i nationalräkenskaperna även om det är svårt att mäta” (SCB, 2023). Därefter finns det illegala transaktioner som ingår i den illegala ekonomin och som inte är produktion, såsom bedrägerier, bidragsbrott, cyberbrott med mera. Tillsammans utgör dessa den kriminella ekonomin, en ekonomi som består av olika typer av kriminell produktion på varu- och tjänstemarknaderna.

Hur stor är den kriminella ekonomin? Det är ingen enkel fråga att besvara. Det finns nämligen olika beräkningar om hur stor den är, både inom EU och i Sverige. Eftersom olika ekonomiska modeller används för att uppskatta olika delar av den kriminella ekonomin skiljer sig slutsatserna kraftigt från varandra, från att den kriminella ekonomin utgör knappt 3 procent av BNP till upp till 16 procent av BNP (Medina & Schneider, 2018).[12] Det finns också olika sätt att mäta olika kriminella varor och marknader, såsom narkotika. Här behöver man också göra en tydlig distinktion mellan vinst och omsättning. För till exempel narkotikabrott finns det omfattande omkostnader såsom transport, lagring, förpackning, distribution, mängd rabatter, säljarersättning, penningtvätt med mera. Den typen av kostnader saknas för exempelvis bedrägerier.

12 Av den statistik som tillhandahålls av svenska myndigheter är den lägre andelen av BNP en mer rimlig uppskattning. I samma studie utgör den kriminella ekonomin för Norge mellan 1 och 17 procent av BNP, Danmark 8,6–18,6 procent av BNP, Nederländerna och Belgien 2,3–10,8 respektive 4,6–20,6 procent. I studien av Medina & Schneider (2018) studeras främst den svarta marknaden som definieras som följande: “the shadow economy includes all economic activities which are hidden from official authorities for monetary, regulatory, and institutional reasons. Monetary reasons include avoiding paying taxes and all social security contributions, regulatory reasons include avoiding governmental bureaucracy or the burden of regulatory framework, while institutional reasons include corruption law, the quality of political institutions and weak rule of law. For our study, the shadow economy reflects mostly legal economic and productive activities that, if recorded, would contribute to national GDP, therefore the definition of the shadow economy in our study tries to avoid illegal or criminal activities” (Medina & Schneider, 2018, s. 4).

4.2.1 Narkotika

Under 2021 uppskattade Polismyndigheten att importen av narkotika till Sverige var mellan 100 och 150 ton årligen (Polismyndigheten, 2021). Denna siffra är betydligt högre än tidigare uppskattningar från Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN), som angav att importen av narkotika till Sverige låg mellan 20 och 50 ton för åren 2015–2019 (CAN, 2023; Dahlström, 2022). Enligt Polismyndighetens uppskattningar har narkotikan i Sverige ett försäljningsvärde på 10–15 miljarder kronor och en återinvestering, som antas vara konstant i uppskattningen, på 8,3–12,5 miljarder (för 100–150 ton), vilket medför att 80 procent återinvesteras. De resterande 20 procenten, alltså vinstmarginalen mellan försäljning och återinvestering, utgör 1,8–2,8 miljarder kronor för ”första ledets distributörer”, det vill säga en aktör som har förmågan att organisera distribution av narkotika inom Sverige” (Polismyndigheten, 2021b). Enligt CAN var den totala årliga omsättningen på narkotikamarknaden i Sverige under perioden 2017–2021 mellan 4 och 11 miljarder kronor (CAN, 2023). En vinstmarginal på 20 procent genererar en vinst på mellan 0,8 och 2,2 miljarder kronor. Statistiska centralbyrån, som har i uppdrag att beräkna nationalräkenskaperna och följer europeiska standarder för att beräkna räkenskaperna, uppskattar att den totala vinsten från narkotikamarknaden är cirka 2,3 miljarder årligen (SCB, 2019).

4.2.2 Bedrägerier

Polismyndigheten uppskattar att den polisanmälda bedrägeribrottsligheten genererade brottsvinter på ca 4,2 miljarder år 2020, ca 4,6 miljarder år 2021 och ca 5,8 miljarder år 2022 (Polismyndigheten, 2023a). Ett bedrägeri innebär att en gärningsperson lurar någon att göra något, eller att inte göra något som denne annars skulle ha gjort. Det medför att gärningspersonen tjänar ekonomiskt på det och att det leder till ekonomisk skada för den som blir lurad. Det kan handla om att man skickar bluffakturor eller lurar någon att göra en dålig investering. Det är också bedrägeri när en gärningsperson kopierar uppgifter från någons kontokort (skimning) för att kunna ta ut pengar från dennes bankkonto eller handla saker på kredit. Polismyndighetens analys av 75 457 anmälningar av bedrägeribrottslighet mellan 2020 och 2022 visar att 75 procent av de totala anmälningarna som Polismyndigheten tog emot mellan 2020 och 2022 var fullbordade brott och att det finns fullständig information om brottsvinsten på upp till 93 procent av anmälningarna. De högsta brottsvinsterna återfanns i kategorin investeringsbedrägerier (1,2 miljarder kronor, vilket innebär 21 procent av den totala brottvinsten). Vishing-bedrägerier (till exempel individer som lurats att logga in på sin bank, eller lämna ut koder eller kortuppgifter via telefon) är den näst största inkomstkällan för kriminella aktörer med ca 619 miljoner (11 procent av den totala brottsvinsten). Romansbedrägerier är också en lönsam inkomstkälla för kriminella aktörer, och genererade ca 609 miljoner kronor i brottvinst under 2022 (10 procent av den totala brottvinsten). Identitetsbedrägerier i dess tre olika varianter (köp, lån och övriga) representerar tillsammans 14 procent (2, 7 och 5 procent i respektive variant) av den totala brottsvinsten med ca 820 miljoner kronor (Polismyndigheten, 2023a).

Svensk Försäkring, försäkringsföretagens och tjänstepensionsföretagens branschorganisation, genomför regelbundna undersökningar om förekomsten av försäkringsbedrägerier. I deras senaste undersökningar konstaterar de att de svenska skadeförsäkringsbolagen årligen hanterar fler än tre miljoner skadeärenden, där de ersätter skador för omkring 70 miljarder kronor till sina försäkringstagare. De uppskattar att mellan 5 och 10 procent av dessa ersättningsutbetalningar, motsvarande ungefär 3,5 till 7 miljarder kronor, utgörs av försäkringsbedrägerier. Svensk Försäkring påpekar samtidigt att försäkringsbedrägerier ofta har ett högt mörkertal. Eftersom så få fall

leder till åtal väljer försäkringsbolagen ofta att inte polisanmäla misstänkta fall utan hanterar dem istället civilrättsligt. Under 2022 polisanmäldes exempelvis endast 539 försäkringsbedrägerier. Av de polisanmälningar som gjorts under de senaste fem åren har endast omkring 17 procent lett till åtal (Svensk Försäkring, 2023).

4.2.3 Bidragsbrott

Ytterligare en dimension av den kriminella ekonomin är bidragsbrott. Inom bidragsbrott räknas brott som faller under Bidragsbrottslagen och gäller bidrag, ersättningar, pensioner och lån för personligt ändamål som beslutas av Försäkringskassan, Pensionsmyndigheten, Centrala studiestödsnämnden, Migrationsverket, Arbetsförmedlingen, kommunerna och arbetslöshetskassorna. Den här avgränsningen innebär att exempelvis brott kopplade till föreningsstöd inte faller under bidragsbrottslagen.

Under 2021 betalade staten ut totalt 728 miljarder kronor i olika förmåner och stöd som avser en enskild person. Ungefär 2 procent av dessa utbetalningar, cirka 14,6 miljarder kronor, bedömer Ekonomistyrningsverket (ESV) betalades ut felaktigt 2021. Om allmän pension undantas från skattningen ligger de felaktiga utbetalningarna på cirka 4,1 procent. Enligt ESV orsakar de sökande 90 procent av det totalt uppskattade beloppet som felaktigt betalades ut. För merparten av felen som orsakats av sökande, 56 procent, cirka 7,4 miljarder kronor, fanns misstankar om att brott låg bakom de felaktiga utbetalningarna. Myndigheterna orsakade 9 procent av det skattade beloppet av felaktiga utbetalningar (Ekonomistyrningsverket, 2023). Endast 10 procent av det uppskattade beloppet för misstänkta bidragsbrott polisanmäldes (734 miljoner kronor) och av de misstänkta bidragsbrott som polisanmäls klaras cirka 40 procent upp. Mindre än 1,5 procent av lagförda bidragsbrott avser grova bidragsbrott. Att inte anmäla ändrade förhållanden som påverkar storleken på förmånen stod för 44 procent av felen som orsakats av sökande. De fyra enskilda ersättningarna med störst andel felaktiga utbetalningar är: bostadsbidrag (16–20 procent), lönebidrag (8–16 procent), tillfällig föräldrapenning (13–15 procent) och nystartsjobb (7–15 procent). De ersättningar som resulterar i störst felaktiga utbetalningar i kronor räknat är: assistansersättning (1,1–2,9

miljarder kronor), sjukpenning (1,7–2,6 miljarder kronor), lönebidrag (0,9–1,8 miljarder kronor) och tillfällig föräldrapenning (1,3–1,5 miljarder kronor) (Ekonomistyrningsverket, 2023; SOU, 2023). ESV bedömer samtidigt att den faktiska omfattningen av felaktiga utbetalningar troligen är ännu större. Det beror på att vissa av de metoder och avgränsningar som myndigheterna har använt sig av har lett till systematiska underskattningar (Ekonomistyrningsverket, 2023; SOU, 2023).

Polismyndigheten konstaterade att under 2021 hade 37 procent av de så kallade cylinderindividerna (det vill säga individer som står för den kriminella påverkan i avgränsade geografiska områden) får ekonomiskt stöd från Försäkringskassan, vilket motsvarar utbetalningar på drygt 104 miljoner kronor. Omkring en tredjedel av det utbetalade beloppet kunde härledas till aktivitetsstöd, 20 procent till sjukpenning och 12 procent till tandvårdsbidrag. Polismyndigheten noterar även att ”många av dem som erhållit aktivitetsstöd på grund av nedsatt arbetsförmåga har samtidigt bedrivit omfattande handel med narkotika” (Polismyndigheten, 2022, s. 29).

4.2.4 Skattebrott

Skatteverket har under åren genomfört olika undersökningar för att uppskatta skattefelen i Sverige. Skattefelen uppskattas också utgöra den största kategorin i den kriminella ekonomin, i synnerhet svartarbete, som i detta sammanhang avser fel- eller oredovisade löner till anställda eller fel- eller oredovisade inkomster av näringsverksamhet för enskilda näringsidkare och fysiska delägare i handelsbolag. Skatteverket har utifrån 28 173 revisioner uppskattat de kontrollerbara svarta arbetsinkomsterna för hela ekonomin till i genomsnitt 91 miljarder kronor per år för perioden 2010–2016. Det motsvarar ca 6 procent av de totala arbetsinkomsterna och 2,3 procent av BNP. Det är främst företag inom tre branscher som står för en stor del av de svarta arbetsinkomsterna: verksamheter inom juridik, stödtjänster företag (18,2 miljarder kronor), byggindustrin (17,6 miljarder kronor) och övrig parti- och detaljhandel (11 miljarder kronor). Dessa tre branscher/verksamheter bidrar mest i absoluta tal till de svarta inkomsterna, trots en relativt liten andel svart arbetsinkomst i förhållande till sina deklarerade inkomster. Tillsammans står dessa branscher för ca 50 procent av de svarta inkomsterna. Vidare har Skatteverket konstaterat att hushållens medvetna konsumtion av svarta tjänster uppgick till 3 miljarder kronor år 2019, en minskning från 11,3 miljarder kronor år 2005 (Skatteverket, 2021).

4.2.5 Övriga brott

Det finns en rad andra områden, förutom de ovan nämnda, som genererar stora brottsvinster. Till exempel uppskattas intäkterna från den illegala avfallsmarknaden till mellan 3,7 och 5,7 miljarder kronor per år, medan vapenmarknaden till 80–150 miljoner kronor per år och den illegala tobaksmarknaden till cirka 600 miljoner kronor per år (Hulme m.fl., 2021).

Det bör noteras att inte hela den kriminella ekonomin kan tillskrivas organiserad brottslighet. En stor del av bidragsbrotten och skattefelen är exempelvis orsakade av enskilda individer och företag som fuskar för att skaffa sig eller undanhålla pengar från det allmänna. Att våra socialförsäkringssystem, avsedda för individer som behöver stöd under olika skeden i livet, utnyttjas av fel individer eller används för att finansiera kriminell verksamhet är inte bara stötande, utan utgör i förlängningen ett hot mot den svenska välfärdsmodellen. Dessa handlingar skapar osund konkurrens och urholkar legitimiteten i våra finansiella system och socialförsäkringssystem.

4.3 Näringslivets utsatthet och kostnader för brott

Näringslivet är många gånger förbisett i frågor som gäller det brottsförebyggande arbetet mot organiserad brottslighet. Företag kan vara både brottsoffer och brottsverktyg, dels för att de kan bli direkt utsatta för brott, dels genom att de kan användas som ett verktyg i den organiserade brottsligheten (Brå, 2022; Svenskt Näringsliv, 2023). Företag påverkas också på olika sätt av brottslighet, vilket innebär både direkta och indirekta kostnader. De direkta kostnaderna är relaterade till det faktiska värdet av det som har stulits, skadats eller på annat sätt gått förlorat till följd av brott. Dessa kostnader är ofta tydliga och mätbara genom exempelvis försäkringsregister. Men det finns också indirekta kostnader som är mer komplexa att uppskatta. En av dessa är investeringar i säkerhetshöjande åtgärder. För att skydda sig mot brott måste företag ofta spendera pengar på säkerhetssystem, övervakningsutrustning, utbildning av personal i säkerhetsrutiner och ibland även anställa säkerhetspersonal. En annan indirekt kostnad är uteblivna intäkter till följd av brottsligheten. Detta kan vara resultatet av stöld av värdefulla varor, skadegörelse som stör verksamheten eller till och

med en minskad kundtillströmning och minskade investeringar om brottsligheten i området uppfattas som hög. Dessa uteblivna intäkter kan vara svårare att kvantifiera än de direkta kostnaderna, men de kan ändå ha en betydande inverkan på företagets utveckling. Svenskt Näringsliv har i tre tidigare undersökningar om brottslighetens kostnader uppskattat de direkta kostnaderna för svenska företag till drygt 40 miljarder kronor årligen. I den senaste undersökningen landade den totala kostnaden (direkta och indirekta) för brott mot svenska företag på 89,5 miljarder kronor (Svenskt Näringsliv, 2023, s. 14). I en annan rapport från 2023, framtagen av Småföretagarnas Riksförbund, uppskattas att brottslighetens kostnader för näringslivet, i form av skador respektive kostnader för säkerhet, uppgår till 92 miljarder kronor per år (Sanandaji, 2023).

Stiftelsen Tryggare Sverige (2023) genomförde en undersökning bland drygt 80 000 företag i tolv kommuner rörande oro och utsatthet för brott.[13] Resultaten från undersökningen visade att sammanlagt 60 procent av de tillfrågade företagen hade oroat sig för att bli utsatta för brott under det senaste året, medan 40 procent av de svarande uppgav att de under det senaste året hade blivit utsatta för olika typer av brott. De brott som de svarande uppgav att de utsatts för handlade främst om så kallade livskvalitetsbrott, det vill säga brott som påverkar både företaget och företagaren i vardagslivet. De 40 procent som uppgav att de blivit utsatta för brott hade främst utsatts för stöld (18 procent), skadegörelse (17 procent), olika former av bedrägerier (17 procent) samt inbrott (17 procent). Det kan noteras att *oron* för att bli utsatt för dessa brott är ungefär dubbelt så stor för respektive kategori. Det är vanligt inom den organiserade brottsligheten att använda sig av bedrägerier för att finansiera den brottsliga verksamheten. I samma undersökning nämns betal- och kreditkortsbedrägerier, investeringsbedrägerier samt bedrägerier genom fakturering av falska fakturor. Dessa typer av bedrägerier kan generera stora summor för bedragare och har under de senaste decennierna blivit allt svårare att skydda sig mot, då många transaktioner sker via Internet. Även hot och utpressning är vanliga brott inom organiserad brottslighet och utsattheten här uppmättes till 8 procent. Även här är *oron* för att utsättas för detta brott ungefär dubbelt så stor.

Vidare var utsattheten för brott inte jämnt fördelad mellan de olika typerna av företag som deltog i undersökningen, utan kundnära branscher

13 Drygt 14 000 företag svarade vilket ger en svarsfrekvens på cirka 18 procent. Bortfallet är stort vilket innebär att resultatet bör tolkas med försiktighet. Det finns t.ex. en risk att de företag som svarar också är de företag som i större utsträckning varit utsatta för brott. I så fall överdrivs förekomsten av brott om resultaten skulle ses som ett genomsnitt bland alla företag. Detta gäller alla undersökningar på området.

var signifikant mer utsatta. Dessa utgörs av restaurang-, handels-, hotell-, och fastighetsbranschen. Kommunikations- och informationsbranscher, branscher med minst fysisk kundkontakt, var också de branscher som rapporterade in minst brottsutsatthet.

I linje med Svenskt Näringslivs (Svenskt Näringsliv, 2023) rapport om brottslighetens kostnader, där endast hälften av de tillfrågade företagen uppger att de alltid anmäler brott, uppgav 60 procent av de företag som hade svarat i Tryggare Sveriges (2023) undersökning att de inte hade gjort någon polisanmälan på brotten som de blivit utsatta för under det senaste året. Anledningen till att företagen valt att inte anmäla var att en polisanmälan inte skulle leda någonstans och därmed vara bortkastad tid. Den upplevda situationen har lett till oönskade konsekvenser för företagsklimatet i sin helhet: på grund av oron för att bli utsatt för brott, tillsammans med utsattheten för brott, uppgav 10 procent av de svarande företagen att de hade funderingar eller planer på att flytta företaget eller, i vissa fall, lägga ner det helt och hållet. Om företag flyttas eller läggs ner helt och hållet riskerar samhället stora ekonomiska konsekvenser, vilket bland annat kan påverka sysselsättningen i det område som företaget lämnar. Dessutom finns det i dessa lägen risk för brist på varor och tjänster för de boende i området, vilket i sin tur kommer att leda till minskade skatteintäkter. Kostnaderna för att företagen själva skulle förebygga och på andra sätt skydda sig mot brottslighet beräknades landa på runt 100 miljarder kronor årligen.[14] Liknande mönster kan finnas i organisationen Företagarnas kartläggning om brott mot företagen (Företagarna, 2023). Företagarnas kartläggning visar att andelen företagare som har avstått att polisanmäla brott har ökat från 42 till 70 procent mellan 2017 och 2022. Den främsta orsaken till att företagare inte ser någon mening med att polisanmäla ett brott, trots god bevisning, är att anmälan oftast inte leder till mer än en nedlagd förundersökning. Därmed är det inte mödan värt att anmäla. Även om den främsta anledningen till att företagare inte anmäler brott är att man inte ser någon poäng med att anmäla, uppger 25 procent av de företagare som avstått från att anmäla att det är krångligt och tar för lång tid. Vidare uppger var femte brottsutsatt företagare att de har övervägt att lägga ner sin verksamhet på grund av kriminaliteten (Företagarna, 2023).

14 Därutöver nämner Tryggare Sverige (2023) att den sammantagna kostnaden för brottslighet mot svenska företag uppgår till ca 89,5 miljarder kronor. En rimlig tolkning är att dessa ska läggas till de 100 miljarder kronorna i huvudtexten, men den tolkningen är inte fullständigt säker.

Avslutningsvis genomför Stockholms Handelskammare, tillsammans med Demoskop, återkommande undersökningar i en näringslivspanel, *Status Sthlm*, bland 900 företag verksamma i Stockholms och Uppsala län. I undersökningen för september-oktober 2023 svarade 306 företag. Resultaten indikerar exempelvis att brottsligheten påverkar företagen långt mer än bara genom inbrott, stölder och skadegörelse. I undersökningen framgår det att 71 procent av de tillfrågade företagen i huvudstadsregionen oroar sig för olika typer av IT-brott som cyberattacker och dataintrång. Parallellt uppger hälften att företagskapningar, id-kapningar och bedrägerier är brottslighet som de hyser stor oro för inför framtiden. Vidare uppgav 90 procent att de är oroliga för att gängkriminaliteten kommer att försämra bilden av Sverige internationellt om utvecklingen fortsätter, och 83 procent anser att gängkriminaliteten redan har påverkat förmågan att locka kompetens, besökare, investeringar och företagsetableringar (Stockholms Handelskammare, 2023).

Sammanfattningsvis visar resultaten från undersökningarna att företagare i Sverige, likt medborgare i stort, främst bekymrar sig för den organiserade brottsligheten och dess framtida påverkan på samhället.

4.4 Överlappningar

I ett antal studier om den organiserade brottslighetens olika mognadsgrader och organiseringsdimensioner (Gottschalk, 2016; Mondani & Rostami, 2023; Rostami, 2016a) har det konstaterats att den organiserade brottsligheten inte bör betraktas som en monolitisk enhet. Inom gängforskningen görs en distinktion mellan olika typer av gäng eftersom man har funnit strukturella skillnader mellan exempelvis gatugäng, fängelsegäng, motorcykelgäng (MC-gäng) och gäng som primärt är specialiserade på exempelvis narkotikaförsäljning (Klein, 1995).

Organiserad brottslighet är snarare en miljö som består av underarter med olika grader av organisering, och organisering av dessa samarbeten skiljer sig inte nämnvärt från annan form av social organisering (Rostami, 2016a). Den kriminella organiseringen är också en växelprocess som är en dynamisk snarare än en linjär utveckling. Det som är utmärkande är att våldet har en viktig betydelse för kriminell organisering. Våldet fungerar initialt "som en lojalitetsmarkör och ett verktyg för överlevnad och kontroll,

till att ackumuleras i form av våldskapital som bidrar till att upprätthålla gängets organisering och expansion" (Rostami, 2016b, s. 183). Våld och konflikter binder ihop individerna inom ett gäng och möjliggör en differentiering mellan den egna gruppen och andra grupper, vilket i sin tur stärker organiseringen.

Tidigare forskning har funnit att organiserad brottslighet är ett fenomen som är komplext och djupt rotat i både sociala och geografiska sammanhang, och att den är inbäddad i olika marknader (Coutinho m.fl., 2020; Dwyer & Moore, 2010; Magliocca m.fl., 2019). Samarbete mellan individer från olika kriminella grupperingar är en central del i organiserad brottslighet. Detta samarbete är viktigt eftersom det ger de kriminella aktörerna möjlighet att dela resurser och kunskaper, vilket i sin tur hjälper dem att bättre dra nytta av möjligheter till ökad inflytande och ökad vinning. Tidigare forskning visar således att olika kriminella miljöer samspelar med varandra och är sammanlänkade genom rekrytering och samarbeten, både på en organisatorisk nivå och på individnivå. Forskning kring kriminella nätverk har identifierat faktorer som påverkar hur enskilda kriminella väljer att samarbeta (Coutinho m.fl., 2020; Grund & Densley, 2012). Det har visat sig att det finns skillnader i beteende och arbetsmetoder mellan olika typer av organiserade kriminella grupper, vilket påverkar hur deras medlemmar agerar (Blokland m.fl., 2019; Coutinho m.fl., 2020; Nese m.fl., 2018; Schneider, 2013). Exempelvis har medlemmar i MC-gäng visat sig vara mer benägna att samarbeta med andra kriminella grupper, särskilt på marknader som de har investerat intressen i. Dessa grupper har visat särskild förmåga att koordinera kriminella aktiviteter över organisationsgränser (Coutinho m.fl., 2020). I en studie om den organiserade brottsligheten och den våldsbejakande extremismen i Sverige fann forskarna ett omfattande samarbete, inte bara inom den organiserade brottsligheten utan även mellan organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism (Rostami, 2020; Rostami m.fl., 2018). I synnerhet har MC-gängen en central roll i dessa samarbeten och överlappar med samtliga kriminella miljöer i Sverige. De fungerar som ”bryggor” mellan andra miljöer. Inom nätverksforskning är en ”brygga” ett koncept som används för att beskriva en länk eller koppling mellan två sociala nätverk eller grupper som annars skulle vara separata eller isolerade från varandra. Dessa bryggor är viktiga eftersom de möjliggör informationsflöde och resursutbyte mellan olika grupper och delar av ett nätverk.

Nedan är en vidare analys av studien från 2018 (Rostami m.fl., 2018) som visar hur de kriminella miljöerna samarbetar i brott. Här finner vi att MC-gäng, men även de ”organisationslösa” i nätverket, både har flest antal länkar till de olika miljöerna och flest antal länkar relativt till miljöernas storlek. Gatugängen har många länkar till andra miljöer trots sin relativt begränsade numerär.

Figur 3. Överlappning mellan miljöer inom organiserad brottslighet. Bubbelstorlek proportionerlig till antal individer i miljön. Länkar representerar medmisstanke i brott 1995–2016.

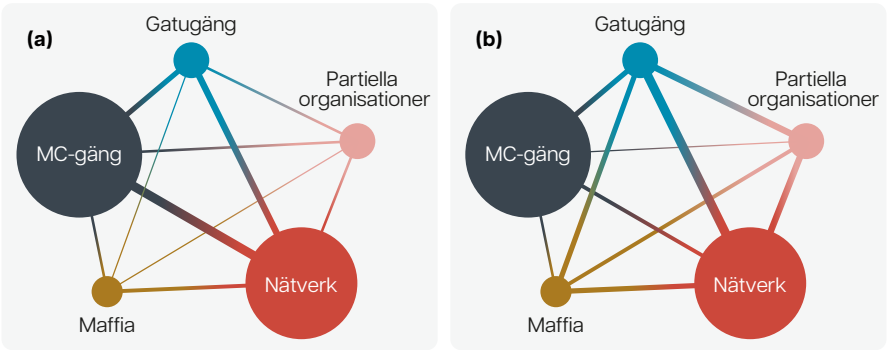

(a) Länktjocklek proportionerlig till länkar i absoluta tal;

(b) Länktjocklek justerat för relativa skillnader i miljöstorlek.

Bearbetat utifrån (Rostami m.fl., 2018).

4.5 Geografisk spridning

De senaste åren har det varit ett stort fokus på brottslighet kopplad till utsatta bostadsområden. Men debatten kring de geografiska områdena (ofta kallade problemområden, utanförskapsområden eller utsatta områden) med utmaningar som brottslighet och arbetslöshet, är långt ifrån ny för samhällsvetenskapen. Den belgiske statistikern och samhällsforskaren Adolphe Quetelet observerade exempelvis redan på 1800-talet skillnader i brottslighet i olika regioner i Frankrike. Men med framstegen inom digitalisering och dataanalys har under de senaste decennierna forskningens möjligheter till fördjupade analyser på mikronivå ökat. Till exempel har hot spot-analyser funnit att en stor del av brotten inträffar på ytterst få specifika platser (Sherman m.fl., 1989). I Sverige har den geografiska kriminologin

belyst skillnader i brottslighet mellan de norra och södra delarna av landet, samt mellan de tre storstäderna – Stockholm, Göteborg och Malmö. Det har framkommit att Stockholm har en högre koncentration av våldsbrott, medan Skåneregionen uppvisar en högre frekvens av tillgreppsbrott (Ceccato & Dolmen, 2011). Vidare visar forskning av Stassen och Ceccato (2020) att grova miljö- och jaktbrott är koncentrerade till både landsbygdskommuner i storstadsområdena och större kommuner i norra Sverige, medan ringa miljö- och jaktbrott oftare sker i mindre landsbygdskommuner i norra delen av landet.

Studier i Stockholm och Malmö har även belyst den lokala brottsfördelningen. I Stockholm är brott som skadegörelse, våldsbrott och stöld av och från bilar starkt koncentrerade till innerstaden, särskilt i central business district (CBD), medan våldet i Malmö är koncentrerat till stadskärnan och söder om den, där det finns många barer och nattklubbar (Ceccato & Haining, 2005; Gerell, 2018; Gerell & Kronkvist, 2017; Uittenbogaard & Ceccato, 2012; Wikström, 1991). Generellt är brott utanför centrala stadsdelar, såsom skadegörelse och skottlossning, mer koncentrerade till socialt utsatta områden (Ceccato & Haining, 2005; Gerell m.fl., 2021; Sturup m.fl., 2020). Dessa områden är inte jämnt drabbade; brotten är ofta kopplade till specifika konfliktplatser såsom öppna drogscener. Dessutom tenderar skjutningar i Malmö att vara mer klustrade kring dessa platser och utsatta områden än i Stockholm. Skillnader i skjutvapenvåld och dess geografiska mönster finns också dokumenterade i internationell litteratur (Braga m.fl., 2010; Loeffler & Flaxman, 2018). Ytterligare ett mönster som framkommit är att grovt skjutvapenvåld i kriminella miljöer, som historiskt varit begränsat till storstäder och närliggande städer, på senare år har ökat även utanför storstadsområden. Andra typer av brott, såsom brott i bostadshus, inkluderande våld i hemmet och inbrott, är också koncentrerade till vissa områden i Stockholm, där våld i hemmet ofta sker i socialt utsatta områden medan inbrott i hus är vanligare i välbärgade områden nära utsatta områden (Uittenbogaard & Ceccato, 2012; Wikström, 1991).

Polismyndigheten har på senare år försökt systematisera, undersöka och klassificera områden utifrån deras utsatthet beträffande brottslighet. Att arbeta mot problembilden i dessa områden har blivit en av polisens viktigaste inriktningar (Polismyndigheten, 2018). I en kartläggning om *Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden* från 2019 hade Polismyndigheten identifierat totalt 60 utsatta områden varav 22 särskilt utsatta områden, 28 utsatta områden och 10 riskområden (Polismyndigheten, 2019a).

I en studie som författarna till nuvarande rapport publicerade 2023 undersöktes den organiserade brottslighetens geografiska dimension och var den organiserade brottsligheten begår sina brott. Studien fann att i absoluta tal begår den organiserade brottsligheten flest brott i områden som ej klassificerats som utsatta områden. Men beträffande fördelningen per 1 000 invånare i kommuner med utsatta områden är det precis tvärtom. Studien fann också att MC-gäng har oproportionerligt hög brottslighet utanför utsatta områden, med hög närvaro i glesbygdskommuner. Detta speglar MC-gängens organisation, som bygger på lokala grupper utspridda runt om landet. Maffia har en jämnare fördelning gällande brottsmisstankar i utsatta och icke-utsatta områden, samtidigt som den har en mycket kraftig urban prägel. Gatugäng, partiella organisationer och nätverk har alla jämförbara geografiska aktivitetsmönster. De begår flest brott i urbana och icke-utsatta områden.

Studien fann också att region Stockholm dominerar brottsfördelningen för de flesta kriminella miljöerna inom den organiserade brottsligheten, även när man tar hänsyn till folkmängden. Vidare verkar en rollfördelning existera inom olika kriminella miljöer (till exempel MC-gängmiljön), där cirka en tredjedel av medlemmarna i varje miljö har hög mobilitet och har varit misstänkta för brott i två eller fler regioner (polisregioner). De mobila individerna (det vill säga individer som varit misstänkta för brott i två eller fler polisregioner) står för mellan 45 och 65 procent av alla brottsmisstankar i respektive miljö. Graden av mobilitet varierar dock med miljön, och speglar möjligtvis skillnader i graden av organisering i miljöerna. Vidare kunde det konstateras att mobila individer generellt sett har fler brottsmisstankar per individ jämfört med icke-mobila individer. Andelen kvinnor är lägre bland de mobila individerna, både när man studerar fördelningen på miljönivå och totalt för alla individer inom den organiserade brottsligheten.

Mobila individer har också olika räckvidd, det vill säga hur de rör sig mellan kommuner i sina brottsliga gärningar. De kriminella miljöerna MC-gäng och nätverk har de längsta räckvidderna och finns därigenom nästan i alla svenska kommuner med sin brottslighet. Nätverket mellan kommuner som skapas av dessa mobila individer är mindre klustrat i kontrast till partiella organisationer, maffia och gatugäng. Därmed framkommer tydliga mönster på miljönivå som speglar de kriminella gruppernas organisatoriska uppbyggnad och grad av organisering. Exempelvis har partiella, maffialiknande organisationer och gatugäng lägre räckvidd, men högre lokalt samarbete, vilket är ett resultat av deras starka koncentration till olika delar av landet.

"Studien fann också att Region Stockholm dominerar brottsfördelningen för de flesta kriminella miljöerna inom den organiserade brottsligheten, även när man tar hänsyn till folkmängden."

Resultat

I det här avsnittet redovisas resultaten. Avsnittet är indelat i tre sektioner. I den första sektionen redovisas individuella egenskaper hos studiepopulationen och referensgrupperna, beträffande demografi (ålder, kön och födelseregion), socioekonomi och psykisk ohälsa. I den andra sektionen redovisas organisationsstatistik beträffande företagsformer. I den tredje sektionen redovisas samspelet mellan miljötillhörighet, företagsengagemang och brottslig aktivitet.

Som beskrivits i tidigare avsnitt är studiepopulationen i denna studie en uppsättning individer som Polismyndigheten bedömt vara en del av den organiserade brottsligheten i Sverige, och som enligt Bolagsverkets företagsregister haft företagsengagemang. Det rör sig om sammanlagt 4 311 individer (33,8 procent av organiserad brottslighet). Dessa är ett urval från en större uppsättning av individer som Polismyndigheten bedömt vara en del av den organiserade brottsligheten i Sverige, sammanlagt 12 768 individer.

I figurerna i detta resultatavsnitt benämns studiepopulationen som *Organiserad brottslighet, företagsengagerade*. Resterande individer är de som ingår i organiserad brottslighet men som saknar företagsengagemang och som benämns *Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade*. Referensgrupp 2 utgörs av medstyrelseledamöter som under samma år har suttit i styrelse med en eller flera individer i den organiserade brottsligheten, det vill säga är direkt kopplade till studiepopulationen genom företag. Denna grupp benämns i figurerna som *Övriga i styrelsen*. Individer som inte förekommer i vare sig studiepopulationen eller referensgrupp 2, men som har suttit i bolagsstyrelser och samtidigt har varit misstänkta för brott under perioden 1995–2016 utgör referensgrupp 3. Denna grupp benämns i figurerna som *Övriga företagsengagerade i MR* (MR = Brås misstankeregister).

05

5.1 Individuella egenskaper

De demografiska egenskaperna hos studiepopulationen och referensgrupperna redovisas i figur 4. Vi kan observera att andelen kvinnor är lägst i gruppen *Organiserad brottslighet, företagsengagerade* (6,4 procent), och även relativt låg i gruppen *Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade.* (8,4 procent). Andelen kvinnor totalt, inom hela den organiserade brottsligheten, är 7,7 procent. Bland individer som suttit i styrelse med en eller flera individer från studiepopulationen (*Övriga i styrelsen*) samt bland övriga företagsengagerade individer som förekommer i misstankeregistret (*Övriga företagsengagerade i MR,* dvs. Brås misstankeregister) är andelen kvinnor högre (22,9 respektive 20,4 procent). Samtidigt är andelen svenskfödda högre (72,2 respektive 75,4 procent jämfört med 66,0 respektive 66,6 procent för *företagsengagerade och ej företagsengagerade i organiserad brottslighet* och totalt 66,3 procent för hela den organiserade brottsligheten). Dessa två referensgrupper har också högre medianåldrar (47 respektive 49 år) jämfört med individer inom organiserad brottslighet (37 år för företagsengagerade och 26 år för resten ej företagsengagerade och totalt 31 år för hela den organiserade brottsligheten).[15] Företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet är således yngre, i högre utsträckning män och i mindre utsträckning svenskfödda än andra företagsengagerade individer. Sammantaget innebär detta att de i organiserad brottslighet, vare sig de är företagsengagerade eller inte, har en lägre andel kvinnor och är yngre än referensgrupperna bestående av individer inom näringslivet.

15 För organiserad brottslighet utgörs värdet av medelvärdet på medianåldrarna inom respektive miljö.

Figur 4. Demografiska egenskaper, studiepopulation och referensgrupper.

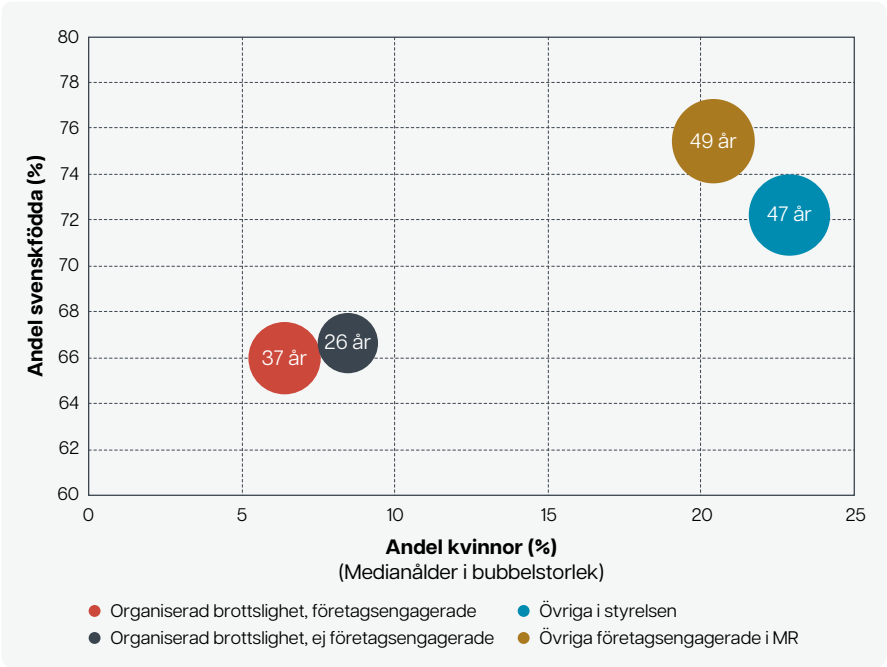

Bubbelstorlek proportionerlig till medianålder i respektive studiegrupp år 2016.

Gällande socioekonomisk status har två analyser gjorts. I den första socioekonomiska analysen redovisas egenskaper som är kopplade till ekonomisk utsatthet, utbildning, ekonomiskt bistånd och antal dagar i arbetslöshet (se figur 5). Följande tre mått har undersökts: andel med endast förgymnasial utbildning, andel som haft ekonomiskt bistånd minst en gång under de senaste fem åren (2012–2016) och andel som varit arbetslös minst 90 dagar under ett år (under de senaste fem åren i undersökningsperioden). Ju högre värden en grupp har i dessa dimensioner, desto högre ekonomisk utsatthet. Vi finner (figur 5) att ej företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet hamnar högst, med 52,5 procent av gruppen med endast förgymnasial utbildning, 43,6 procent har haft ekonomiskt bistånd senaste fem åren och 41,9 procent haft minst 90 arbetslöshetsdagar under ett år. Detta till skillnad från företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet, som har lägre värden (bättre) på samtliga dimensioner (36,1 procent förgymnasial utbildning, 24,6 procent ekonomiskt bistånd, och 34,1 procent med minst 90 arbetslöshetsdagar). De andra två referensgrupperna hamnar i snarlika positioner, med mellan 19 och 23 procent

andel förgymnasial utbildning, mellan 8 och 11 procent andel ekonomiskt bistånd, och mellan 16 och 19 procent andel med minst 90 arbetslöshetsdagar. Sammantaget visar resultatet att ju ”närmare” en grupp är till den organiserade brottsligheten, eller ju ”längre” den är från näringslivet, desto lägre utbildningsnivå och desto högre ekonomisk utsatthet uppvisar gruppen. Individer inom organiserad brottslighet har sämre utbildning och högre ekonomisk utsatthet än de individer som är företagsengagerade (*Övriga i styrelsen* och *Övriga företagsengagerade i MR*, dvs. Brås misstankeregister). De ej företagsengagerade individerna inom organiserad brottslighet har sämre värden än de i miljön som är företagsengagerade.

Figur 5. Socioekonomiska egenskaper: utbildning, ekonomiskt bistånd och dagar arbetslös, studiepopulation och referensgrupper.

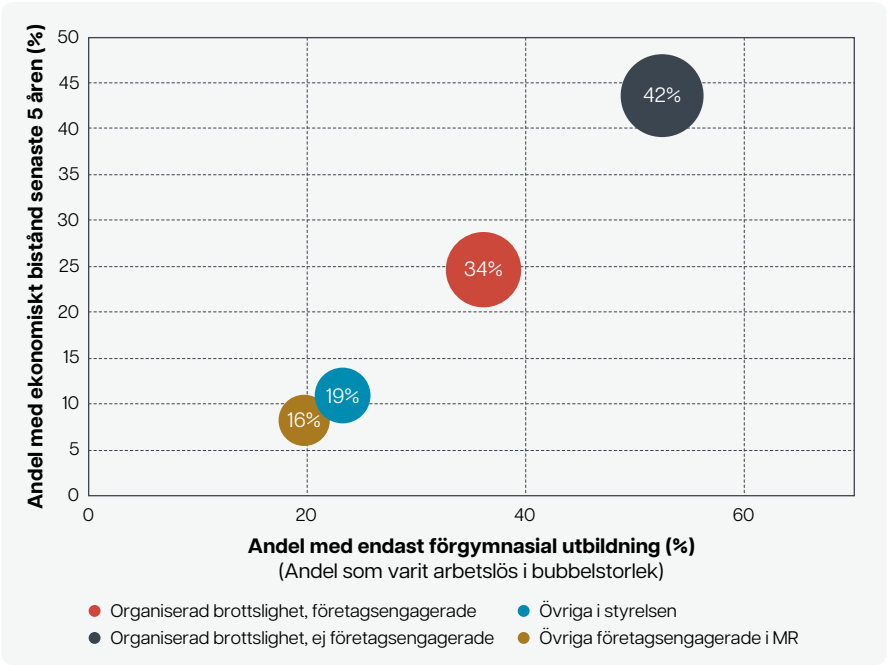

Bubbelstorlek proportionerlig till andel i respektive studiegrupp som varit arbetslös minst 90 dagar under ett år senaste fem åren (2012–2016).

I den andra socioekonomiska analysen redovisas egenskaper som är kopplade till ökande grad av etablering i samhället, såsom utbildning, sysselsättning i samhällskänsliga sektorer[16] och lokalpolitiska förtroendeuppdrag (se figur 6). Följande tre mått har valts för analysen: andel i gruppen med högre utbildning (definierad som eftergymnasial utbildning 3 år eller längre, eller forskarutbildning), andel i gruppen som haft en samhällskänslig sysselsättning och andel som haft förtroendeuppdrag på lokal nivå.

Vi kan konstatera att individer inom organiserad brottslighet generellt har lägre värden på dessa dimensioner än de som suttit i styrelse med dem, eller övriga företagsengagerade individer. Dock har studiepopulationen, det vill säga gruppen *Organiserad brottslighet, företagsengagerade*, högre värden än *Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade*: 4,4 procent högre utbildning, jämfört med för 1,3 procent. Beträffande sysselsatta i samhällskänsliga yrken är andelarna i dessa grupper 17,5 procent respektive 9,6 procent. Beträffande lokalpolitiska förtroendeuppdrag är andelarna 0,9 procent respektive 0,1 procent. Å andra sidan har *Övriga i styrelsen* 15,5 procent med högre utbildning, 32,1 procent samhällskänsliga yrken och 2,7 procent med lokalpolitiska förtroendeuppdrag. Övriga företagsengagerade individer får motsvarande höga värden, med något lägre andel med lokalpolitiska förtroendeuppdrag. Sammantaget visar våra resultat att ju närmare individerna är näringslivet, desto högre samhällsetablering har de i form av högre utbildning, högre företagsengagemang och högre sysselsättning i samhällskänsliga yrken. I den sistnämnda kategorin har de företagsengagerade individerna i organiserad brottslighet närmare 80 procent högre värden än de ej företagsengagerade. Totalt är det 12,3 procent inom hela den organiserade brottsligheten som har haft sysselsättning inom samhällskänsliga yrken och 0,4 procent har haft förtroendeuppdrag på lokal nivå.

16 I analysen av samhällskänsliga yrken har vi utifrån SCB:s Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK) inkluderat yrken inom hälso- och sjukvård, politiker, general-, landstings- och kommundirektörer, poliser, socialsekreterare, officerare, åklagare, jurister, domare, miljö- och hälsoskyddsinspektörer, skatte- och socialförsäkringshandläggare, chefer inom bank, finans och försäkring, banktjänstemän, finansanalytiker och redovisningsekonomer, journalister, bevaknings- och säkerhetsyrken m.fl. Detta är ett försök till ett vidare grepp än samhällsviktiga yrken som handlar om yrken som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov (se exempelvis www.msb.se). I begreppet samhällskänsliga yrken har vi valt att inkludera även yrken som kan öka den organiserade brottslighetens inflytande såsom handläggare på olika myndigheter och funktioner inom finanssektorn.

Figur 6. Socioekonomiska egenskaper: utbildning, sysselsättning och lokalpolitiska förtroendeuppdrag, studiepopulation och referensgrupper.

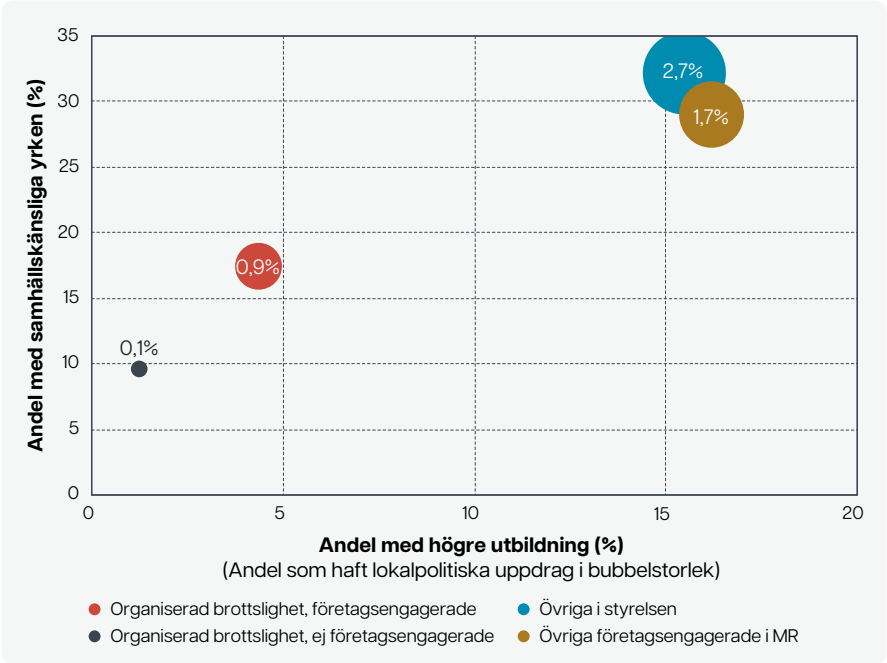

Bubbelstorlek med proportionerlig till andel i respektive studiegrupp som någonsin haft lokalpolitiskt förtroendeuppdrag.

Gällande psykisk ohälsa har vi valt att dela in diagnoserna i två kategorier: allvarlig psykisk störning och övrig psykisk störning, i linje med tidigare forskning (Rostami, 2022).[17] Vidare görs en distinktion mellan öppen- och slutenvård, och även förekomsten av diagnoser som rör alkohol- eller drogmissbruk.[18] Öppenvård innebär att patienten får vård utan att vara inlagd på ett sjukhus eller annan vårdinrättning. Denna typ av vård utförs ofta på vårdcentraler, specialistkliniker eller genom hemtjänst. Slutenvård innebär att patienten blir inlagd på ett sjukhus eller annan vårdinrättning för kontinuerlig vård under en viss tidsperiod.

17 Kategorin *allvarlig psykisk störning* består av schizofreni och andra psykotiska diagnoser (ICD-10: F20- 24; F26-29), schizoaffektiv störning (ICD-10: F25) och bipolär störning (ICD-10: F30, F31), neuropsykiatrisk störning, autism (ICD-10: F84.0, F84.1) och ADHD (ICD-10: F90). Kategorin *övrig psykisk störning* består av unipolär depression (ICD-10: F32-39), ångestsyndrom (ICD-10: F40-42, F44-45, F48, F32.3, F33.3), personlighetsstörning (ICD-10: F60-61) och övriga psykiska störningar.

18 Diagnoser om substansmissbruk (ICD-10: F10 förutom x.5 och F11-F19 förutom x.5).

Figur 7 visar förekomster av dessa diagnoser som andel av respektive grupp. Notera att andelarna inte summerar till 100 procent i det här fallet, då en individ kan ha flera diagnoser.

Figur 7. Förekomst av psykiatriska diagnoser och missbruk, studiepopulation och referensgrupper, som andel av respektive studiegrupp.

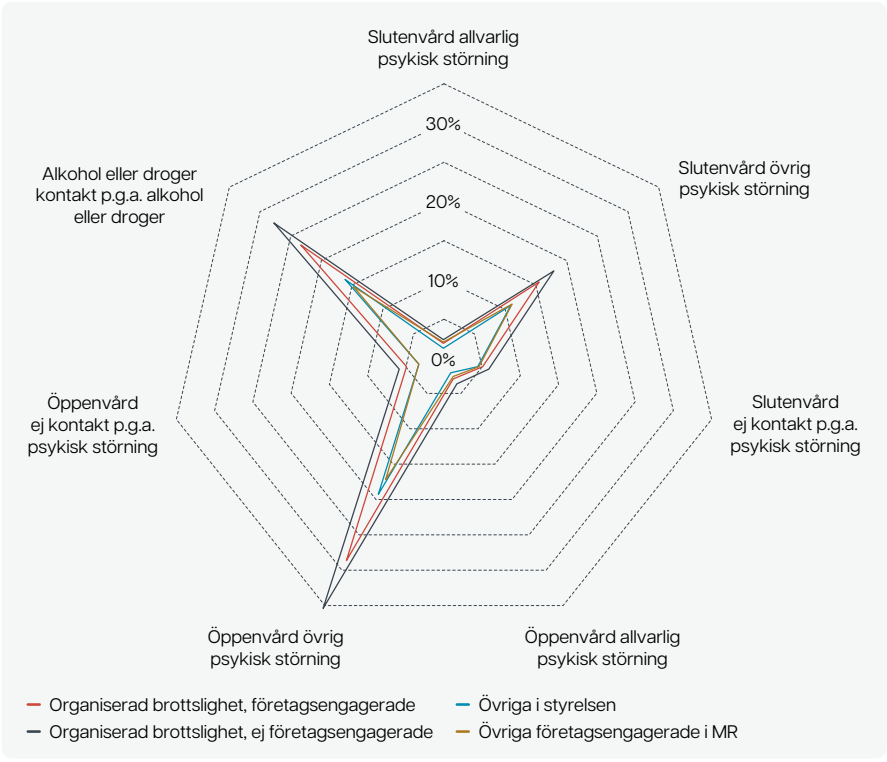

Figuren visar att andelen individer med allvarliga psykiska diagnoser som vårdas inom slutenvård är mycket låg för alla grupper. Det finns dock ett par skillnader; från 1,4 procent för övriga i styrelsen till 2,4 procent för individer inom organiserad brottslighet som ej är engagerade i företag. Denna sistnämnda grupp har också den högsta andelen av andra diagnoser inom slutenvård (17,9 procent), medan de individer som är företags-engagerade har näst högst (15,6 procent). För övriga referensgrupper ligger siffran runt 11 procent. Ett liknande mönster observeras för allvarliga diagnoser inom öppenvård, där individer inom organiserad brottslighet

som ej är företagsengagerade har den högsta andelen (3,6 procent), följt av studiepopulationen (2,9 procent), övriga i styrelsen (2,1 procent) och övriga företagsengagerade i Brås misstankeregister (2,5 procent).

Även när det kommer till alkohol och droger består mönstret, dock med relativt högre andelar för samtliga grupper. Sammantaget visar resultatet att ju längre bort från näringslivet individer befinner sig, desto högre andel psykisk ohälsa har de, både beträffande öppen- och slutenvård. När man ser på sjukhusinläggningar inom slutenvård för åren 2011–2016 har i genomsnitt 0,2 procent av den manliga svenska befolkningen i åldrarna 18 till 74 år blivit inlagda på sjukhus på grund av en psykisk störning eller missbruk av substanser, vilket innebär att samtliga grupper uppvisar högre andelar än normalpopulationen.

5.2 Företagsformer

Om vi går vidare till olika företagsformer kan vi konstatera att individerna i studiepopulationen förekommer i 21 732 unika organisationsnummer. Dessa organisationer kan ha olika former, såsom bolag, bostads- och hyresrättsförening, enskild firma, och övriga föreningar och stiftelser. Diagrammet i figur 8 visar hur stor andel av varje grupp som är kopplad till aktiebolag (på den horisontella axeln) och till enskilda firmor (på den vertikala axeln). Diagrammet visar också andelen i varje grupp som har suttit i styrelser med mer än tio individer. Detta görs för att på ett indirekt sätt visa storleken på de företag som individerna är engagerade i. Studiepopulationen ligger mellan referensgrupperna när det gäller engagemang i aktiebolag, med 70,1 procent jämfört med 89,3 procent för övriga i styrelsen och 56,7 procent för andra företagsengagerade individer i misstankeregistret. Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade, ingår inte i analysen eftersom de saknar just företagsengagemang.

Andelen som är engagerade i enskilda firmor är mycket lägre inom gruppen *Övriga i styrelsen* (28,6 procent), medan 39 procent av företagsengagerade inom organiserad brottslighet har engagemang i enskilda firmor. Bland övriga företagsengagerade i misstankeregistret är siffran 41 procent. Det är viktigt att notera att fördelningen inte innebär att man endast förekommer i en företagsform. Individerna kan förekomma i olika företagsformer, till och med under samma period. Andelen av gruppen som suttit i relativt stora styrelser är som lägst för studiepopulationen (0,9 procent), och relativt hög

för referensgrupperna (2,0 procent för övriga i styrelsen och 2,5 procent för övriga företagsengagerade individer i misstankeregistret). Sammantaget visar mönstret att ju närmare den organiserade brottslighetens individer är till näringslivet, desto högre engagemang har de i aktiebolag. Samtidigt är de engagerade i företag med färre styrelseledamöter.

Figur 8. Organisatoriska egenskaper, studiepopulation och referensgrupper.

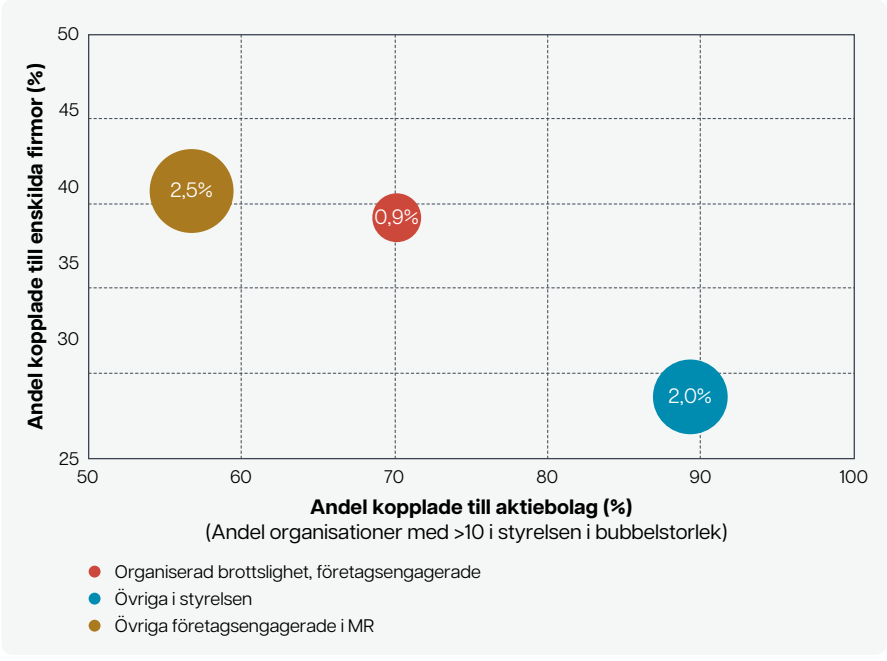

Bubbelstorlek proportionerlig till andel av alla organisationer kopplade till gruppen med mer än 10 individer i styrelsen ett givet år.

5.3 Brottslighet och överlappning

Figur 9 visar hur brottsmisstankarna fördelas bland de olika grupperna. I figuren visas brottsmisstankar under perioden 1995–2016, delade per individ i gruppen. Brotten har delats in i fyra kategorier: i) våldsbrott, ii) ekonomisk brottslighet, iii) narkotikabrott, och iv) övriga brott.[19] I analysen kan vi se att våldsbrotten per individ är mindre vanliga bland de företagsengagerade individerna inom organiserad brottslighet (4,3) jämfört med ej företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet (5.4). Samma gäller för narkotikabrott: 8,3 i studiepopulationen och 10,3 bland ej företagsengagerade individer. Ekonomisk brottslighet är, å andra sidan, som högst i studiepopulationen: 8,3 brottsmisstankar per individ, jämfört med 3,7 för ej företagsengagerade individer, 3,3 för övriga i styrelsen och 1,4 för övriga företagsengagerade individer i misstankeregistret. När motsvarande analysen görs för perioden 2011–2016 observeras en liknande fördelning, dock med lägre värden och färre antal brottsmisstankar. Sammantaget visar analysen att ju längre avstånd individerna har till näringslivet, desto högre misstanke i brott har individerna, med undantag för företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet som har högre misstanke i ekonomisk brottslighet än sina medaktörer i den kriminella miljön.

19 I brottskategorin *våldsbrott* ingår brottskoderna för alla former av mord, misshandel och rån samt allmänfarlig vårdslöshet, med eller utan skjutvapen. I brottskategorin *ekonomisk brottslighet* ingår en rad olika brott där det ekonomiska motivet är tydligt, såsom alla former av bedrägerier, bidragsbrott, skatte- och bokföringsbrott, penningtvätt och häleri. Värt att notera är att det inte finns någon allmänt vedertagen definition av begreppet *ekonomisk brottslighet* (Ekobrottsmyndigheten, 2019). Vi har valt att inkludera ovan nämnda brottstyper för att samtliga är någon form av bedrägeri som riktar sig mot staten eller den enskilde, har tydliga ekonomiska motiv och saknar oftast en våldskomponent.

Figur 9. Fördelning på antal brottsmisstankar per individ, studiepopulation och referensgrupper, efter brottskategori. Tidsperiod 1995–2016.

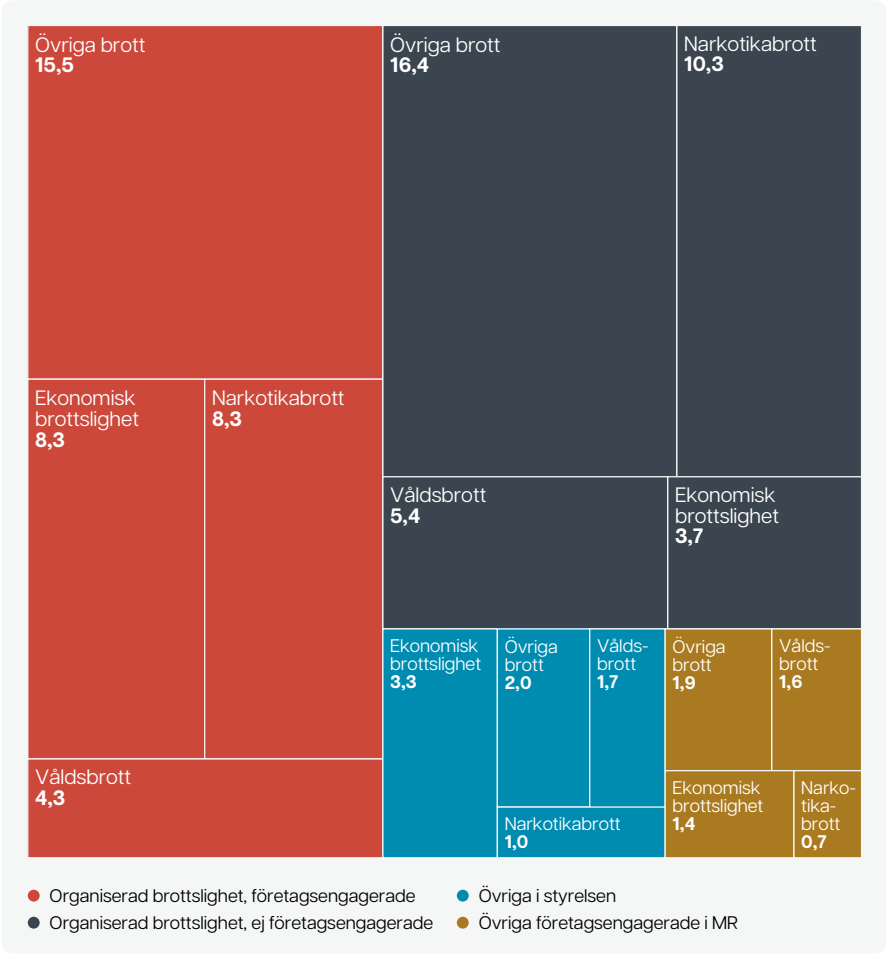

5.3.1 Kriminella miljöer inom organiserad brottslighet

Hittills har vi analyserat studiepopulationen som helhet, både i sig och i relation till referensgrupperna. Nu kommer analysen att fokusera på studiepopulationen och de organiserade grupperingar som ingår i det vi kallar kriminella miljöer. Det betyder att studiepopulationen delas upp i de underkategorier som den består av. I tabell 1 redovisas fördelningen av antal företagsengagerade individer inom respektive miljö. Som framgår av tabellen finns det relativt stora skillnader i miljöernas storlek gällande antal individer.

Tabell 1. Företagsengagerade individer inom den organiserade brottsligheten, i absoluta tal och som andel av respektive miljö.

Miljö	Antal individer, hela miljön	Antal företags-engagerade (andel, %)	Antal övriga i styrelse 1995–2016 (andel, %)
Maffia	486	205 (42,2)	1 343 (3,9)
MC-gäng	5 693	2 319 (40,7)	23 496 (68,3)
Gatugäng	776	200 (25,8)	938 (2,7)
Partiella organisationer	719	201 (28,0)	995 (2,9)
Nätverk	5 094	1 386 (27,2)	8 529 (24,8)
Total	**12 768**	**4 311 (33,8)**	**---**

De högsta andelarna företagsengagerade individer återfinns inom kategorin maffia (42,2 procent av individerna i miljön) och inom kategorin MC-gäng (40,7 procent). De lägsta andelarna finns hos gatugäng (25,8 procent) och nätverk (27,2 procent). I samma tabell (tabell 1) redovisas antal individer bland övriga i styrelsen som är kopplade till respektive miljö. Notera att andelarna i kolumnen inte summerar till 100 procent, eftersom det finns överlappande individer som suttit i styrelse med individer i flera miljöer (vi återkommer till den här punkten i den sista analysen). Tittar vi på andelar av övriga i styrelsen som är kopplade till respektive miljö kan det konstateras att 68,3 procent har haft direkt koppling till individer inom MC-gängen, följt av kopplingar till nätverk med 24,8 procent. Gatugäng har den lägsta andelen med 2,7 procent.

Figur 10 visar hur ett antal av de tidigare redovisade variablerna är fördelade på miljönivå. Vi kan konstatera att de miljöer inom organiserad brottslighet med de högsta nivåerna av företagsengagerade individer (42,2 procent för maffia och 40,7 procent för MC-gäng) också är de miljöer med de högsta andelarna som någonsin varit sysselsatta i samhällskänsliga yrken (15,2 procent respektive 13,0 procent) samt andelarna som haft lokalpolitiska förtroendeuppdrag (2,1 procent respektive 0,4 procent). Notera att MC-gängen endast har marginellt högre nivåer av lokalpolitiska förtroendeuppdrag, samtidigt som de utgör den största miljön i studien, både när det gäller totalt och som företagsengagerade individer. Gatugäng har lägst andel företagsengagerade (25,8 procent) och låga värden i de andra dimensionerna. Nätverk ligger ungefär på samma nivå som gatugäng och partiella organisationer när det kommer till andel företagsengagerade, fast med 12,0 procent av miljön som någonsin varit sysselsatta i samhällskänsliga yrken.

Figur 10. Miljörelaterade egenskaper, organiserad brottslighet.

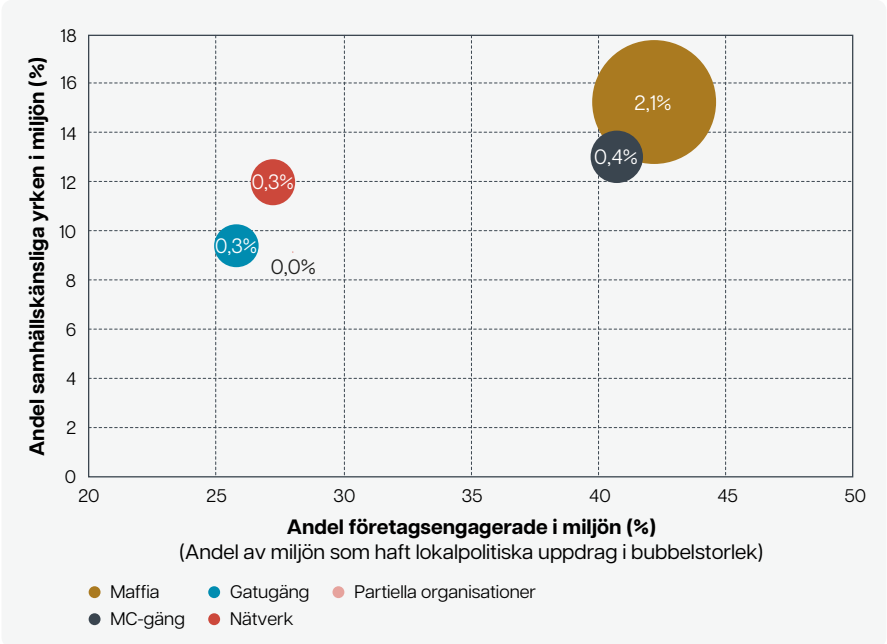

Bubbelstorlek proportionerlig till andel av miljön som någonsin haft lokalpolitiskt förtroendeuppdrag.

Not: partiella organisationer har 0,0 procent på lokalpolitiska förtroendeuppdrag, och visas därmed som en punkt i diagrammet.

Slutligen visar figur 11 hur kopplingar till näringslivet samspelar med samarbeten i brott. Vi har använts oss av två uppsättningar av länkar för att räkna fram andelarna som visas i figuren. En länk i styrelsenätverket uppstår om två individer suttit i samma styrelse samma år. En brottslig länk uppstår om två individer varit misstänkta för brott i samma brottsärende, så kallat *co-offending*. Dessa två länktyper kan kombineras för att ge en mer gedigen bild av kopplingen mellan organiserad brottslighet och näringslivet.

Figurens horisontella axel visar andelen individer i respektive miljö som har varit brottsmisstänkta och suttit i styrelse med en annan brottsmisstänkt. Den vertikala axeln i figuren visar hur andelen av dessa individer som suttit i styrelse med individer i respektive miljö även har suttit med individer från andra miljöer. Dessa andelar visar i vilken utsträckning miljöernas näringlivskopplingar möjliggör en överlappning mellan kriminella miljöer. I figuren kan man se att maffia har både hög andel brottsliga kopplingar

inom näringslivet (31,3 procent) och hög andel medstyrelseledamöter som överlappar med andra miljöer (43,0 procent). Maffia har också i styrelse den näst högsta kvoten mellan antal övriga i styrelsen och antal företagsengagerade individer i miljön (bubbelstorleken i figuren). MC-gäng har relativt hög andel medmisstänkta i samma styrelse (26,7 procent) men betydligt lägre andel styrelseledamöter som sitter i styrelse med andra miljöer (8,5 procent) samtidigt som kvoten har det högsta värdet (andel medstyrelseledamöter som överlappar med andra miljöer).

Figur 11. Överlappning i brott, organiserad brottslighet och övriga i styrelsen.

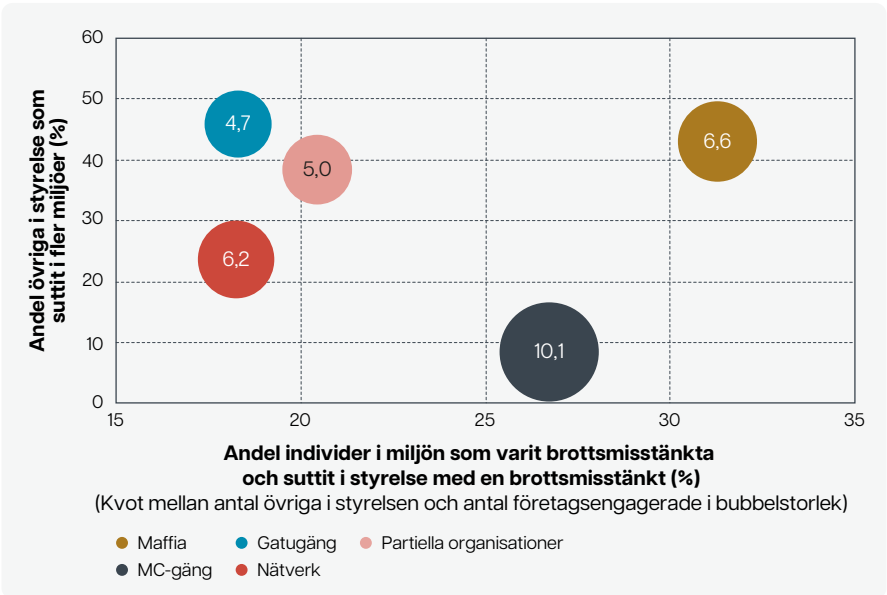

Bubbelstorlek proportionerlig till kvoten mellan antal övriga i styrelsen och antal företagsengagerade inom organiserad brottslighet.

Beträffande gatugäng, partiella organisationer och nätverk så noteras det att mellan 18 och 20 procent av individerna har haft brottsligt samarbete och styrelseposter samma år. Men medan nätverk engagerar relativt många i styrelsen (kvot 6,2) med låg andel överlappande länkar mellan miljöer (23,7 procent), har gatugäng lägst kvot (4,7) men högst andel övriga i styrelsen med överlappande miljöer (45,9 procent). Partiella organisationer ligger någonstans där emellan.

Sammantaget visar resultatet att maffia och MC-gäng är två miljöer som har de högsta nivåerna av företagsengagemang samt är verksamma i samhällskänsliga yrken. Maffia har också betydligt fler politiska förtroendeuppdrag på lokal nivå (kommuner). MC-gängen har omfattande kriminella samarbeten samtidigt som de har lägre andel styrelseledamöter som sitter i styrelse med andra miljöer. Lite förenklat kan man säga att de i mindre utsträckning sitter i företagsstyrelser med ledamöter som i sin tur sitter i styrelser med gäng från andra miljöer. Gällande maffia har de hög nivå av företagsengagerade, men en ansenligt hög andel av individerna i miljön har också politiska förtroendeuppdrag i kommunerna. De har också ett bredare samarbete mellan miljöerna beträffande andel brottsliga kopplingar inom näringslivet och hög andel styrelseledamöter som överlappar med andra miljöer. De övriga miljöerna är mer lika i sina mönster, lägre andel företagsengagerade, lägre andel med lokalpolitiska förtroendeuppdrag och hög andel av samarbete med medstyrelseledamöter som överlappar med andra miljöer.

"...maffia och MC-gäng är två miljöer som har de högsta nivåerna av företagsengangemang samt är verksamma i samhällskänsliga yrken."

Slutsatser och rekommendationer

6.1 Centrala slutsatser

Internationellt har den svenska våldsutvecklingen under de senaste åren uppmärksammats av medier och politiker. I våra nordiska grannländer har utvecklingen i Sverige använts som avskräckande exempel, och begreppet ”det svenska tillståndet” har myntats för att beskriva en negativ utveckling i en i övrigt välmående välfärdsstat. Brottslighetens konsekvenser för Sverigebilden och samhället i stort har lyfts fram av myndigheter, forskare och media. I synnerhet de långsiktiga konsekvenserna för legitimiteten av våra socialförsäkrings- och trygghetssystem, tillit till våra institutioner och näringslivets förutsättningar att starta, driva och utveckla företag.

Mot bakgrund av den negativa samhällsutvecklingen syftar den här rapporten till att beskriva vilka kopplingar den organiserade brottsligheten har till näringslivet och diskutera vilka risker och utmaningar detta medför för näringslivets parter och samhället som helhet.

Rapportens problembild och resultat kan sammanfattas på följande sätt:

- Samhällsutvecklingen har gett upphov till nya utmaningar som kräver kontinuerligt uppdaterade kunskapsbilder. Forskningen spelar en avgörande roll i denna process genom att skapa nya perspektiv och insikter, förbättra beslutsunderlaget och utveckla effektivare metoder för att stärka samhällets förmåga att motstå hot.
- Lag och ordning är medborgarnas viktigaste samhällsproblem och organiserad brottslighet är bland de ämnen som oroar befolkningen mest inför framtiden.

06

- Utvecklingen av de dödliga kriminella konflikterna har bidragit till en motsägelsefull våldsutveckling i Sverige, där den totala våldsnivån inte ökat sedan början av 1990-talet eller 2000-talet, samtidigt som en kraftig ökning och förgrovning av skjutvapenvåldet ägt rum.
- Den kriminella ekonomin har under det senaste året blivit en av de mest centrala kriminalpolitiska prioriteringarna och omsätter stora summor. Den är en av de viktigaste drivkrafterna för den organiserade brottsligheten.
- Den kriminella ekonomin i EU uppskattas uppgå till mellan 92 och 188 miljarder euro per år. Brottsvinsterna i Sverige från den kriminella ekonomin uppskattas årligen vara mellan 100 och 150 miljarder kronor per år. Detta riskerar att påverka inte bara stabiliteten i den reguljära ekonomin, genom osund konkurrens och bristande tilltro till de finansiella strukturerna, utan även hela brottsutvecklingen.
- Företag påverkas också på olika sätt av brottslighet, vilket leder till såväl direkta som indirekta kostnader. Brottslighetens direkta kostnader för svenska företag uppskattas till drygt 40 miljarder kronor årligen, medan den totala kostnaden (direkta + indirekta kostnader) för brottsligheten mot svenska företag uppskattas till drygt 90 miljarder kronor.
- 90 procent av de tillfrågade företagen i huvudstadsregionen uppger att de är oroliga för att gängkriminaliteten kommer att försämra bilden av Sverige internationellt om utvecklingen fortsätter, och 83 procent anser att gängkriminaliteten redan har påverkat förmågan att locka till sig kompetens, besökare, investeringar och företagsetableringar.
- Organiserad brottslighet är en kriminell miljö som består av underarter (t ex gatugäng, maffia och MC-gäng) med olika grader av samarbete. Vi finner att de kriminella miljöerna inom den organiserade brottsligheten samarbetar med varandra i brott men också har kopplingar via medstyrelseledamöter. Det kan möjligen antyda att en del av medstyrelseledamöterna är så kallade möjliggörare och samarbetar med olika kriminella grupper i olika miljöer.
- De senaste åren har det varit ett stort fokus på brottslighet kopplad till utsatta bostadsområden. Vår tidigare forskning visar att i absoluta tal begår den organiserade brottsligheten flest brott i områden som ej klassificerats som utsatta områden. Men beträffande fördelningen per 1 000 invånare i kommuner med utsatta områden är det tvärtom.

- I denna studie har vi analyserat en studiepopulation som benämns *Organiserad brottslighet, företagsengagerade* och tre referensgrupper: 1) de som ingår i organiserad brottslighet men som saknar företagsengagemang benämns *Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade,* 2) medstyrelseledamöter som under samma år har suttit i styrelse med en eller fler individer i den organiserade brottsligheten, det vill säga är direkt kopplade till studiepopulationen genom företag. Denna grupp benämns som *Övriga i styrelsen*, 3) individer som inte förekommer i vare sig studiepopulationen eller referensgrupp 2, men som har suttit i bolagsstyrelser och samtidigt har varit misstänkta för brott under perioden 1995–2016. Dessa individer utgör referensgrupp 3 och benämns *Övriga företagsengagerade i Bås misstankeregister (MR).*

- I denna studie ingår 12 768 individer som av Polismyndigheten bedöms vara en del av den organiserade brottsligheten i Sverige. 4 311 individer – motsvarande 33,8 procent av dessa 12 768 individer – har haft företagsengagemang genom att t ex vara styrelseledamöter i företag.
- *Organiserad brottslighet, företagsengagerade* och *organiserad brottslighet, ej företagsengagerade* har lägre medianålder (37 år respektive 26 år) än *Övriga i styrelsen* (47 år) och *Övriga företagsengagerade i MR* (49 år).
- Gällande könsfördelningen finner vi att andelen kvinnor är lägst i gruppen *Organiserad brottslighet, företagsengagerade* (6,4 procent) och även relativt låg i gruppen *Organiserad brottslighet, ej företagsengagerade* (8,4 procent). Bland individer som suttit i styrelse med en eller flera individer från studiepopulationen (*övriga i styrelsen*) samt bland *övriga företagsengagerade i MR* (Bås misstankeregister) är andelen kvinnor högre (22,9 respektive 20,4 procent). Andelen kvinnor totalt, inom hela den organiserade brottsligheten, är 7,7 procent.

- Andelen svenskfödda är högre i grupperna *övriga i styrelsen* (72,2 procent) och *övriga företagsengagerade i MR* (Bås misstankeregister) (75,4 procent) jämfört med 66,0 respektive 66,6 procent för *företagsengagerade* och *ej företagsengagerade* i organiserad brottslighet. Andelen totalt för hela den organiserade brottsligheten är 66,3 procent.
- Individer inom organiserad brottslighet har sämre utbildning och högre ekonomisk utsatthet än de individer som är företagsengagerade (*övriga i styrelsen* och *övriga företagsengagerade i misstankeregistret*). De ej företagsengagerade individerna inom organiserad brottslighet har sämre värden än de i miljön som är företagsengagerade.

- Ju närmare individerna är till näringslivet, desto högre samhällsetablering har de i form av högre utbildning, högre företagsengagemang och högre sysselsättning i samhällskänsliga yrken. I den sistnämnda kategorin har de *företagsengagerade* individerna i organiserad brottslighet närmare 80 procent högre värden än de *ej företagsengagerade* i organiserad brottslighet. Totalt är det 12,3 procent inom hela den organiserade brottsligheten som har haft sysselsättning inom de samhällskänsliga yrkena och 0,4 procent som haft förtroendeuppdrag på lokal nivå.
- Ju längre individer står från näringslivet, desto högre andel som har psykisk ohälsa – både inom öppen- och slutenvård. Dock har samtliga grupper inom organiserad brottslighet högre nivå av psykisk ohälsa än genomsnittet i samhället.
- Ju närmare den organiserade brottslighetens individer är till näringslivet, desto högre engagemang har de i aktiebolag, men är samtidigt engagerade i företag med färre styrelseledamöter. Gällande brottslighet är det tvärtom, ju länge avstånd individerna har till näringslivet, desto högre misstanke i brott har individerna, med undantag för företagsengagerade individer inom organiserad brottslighet, som har högre nivåer av misstanke inom ekonomisk brottslighet än sina medaktörer i den kriminella miljön.
- Maffia och MC-gäng är de två miljöer inom den organiserade brottsligheten som har de högsta nivåerna av företagsengagemang och där man finner flest individer som är verksamma i samhällskänsliga yrken. Maffia har också betydligt fler politiska förtroendeuppdrag på lokal nivå (kommuner). MC-gängen har omfattande kriminella samarbeten samtidigt som de har lägre andel styrelseledamöter som sitter i styrelse med andra miljöer. Förenklat kan man säga att individer från MC-gängen i mindre utsträckning sitter i företagsstyrelser med ledamöter som i sin tur sitter i styrelser med gäng från andra miljöer. Gällande maffia är en stor andel företagsengagerade, men en ansenligt hög andel av individerna inom maffia har också lokalpolitiska förtroendeuppdrag. Gruppen maffia har också ett mer omfattande samarbete mellan miljöerna och samarbetar också mer med styrelseledamöter som är kopplade till andra miljöer. De övriga miljöerna är mer lika i sina mönster; lägre andel företagsengagerade, lägre andel med lokalpolitiska förtroendeuppdrag och hög andel av samarbete med medstyrelseledamöter som överlappar med andra miljöer.

6.2 Centrala rekommendationer

Vi har i den här rapporten konstaterat att organiserad brottslighet är inbäddad i näringslivet. Vissa kriminella miljöer är bättre än andra på att engagera sig i företag, i synnerhet aktiebolag. Dessa individer är bättre utbildade, har lägre brottslighet och har haft högre sysselsättningsgrad i samhällskänsliga yrken. Detta är inte helt nya fynd. Ekobrottsmyndigheten har exempelvis konstaterat att företag, ofta aktiebolag, systematiskt används som verktyg för att begå ekobrott. Genom aktiebolaget kan den kriminella individen distansera sig från brottsligheten genom att använda sig av målvakter, det vill säga individer som inte har för avsikt att delta i bolagets verksamhet. De kan också undanhålla skatter och avgifter eller lura till sig ersättningar, bidrag och förmåner. Företaget erbjuder ofta en legitim fasad för att dölja den kriminella verksamheten och möjligheten att tvätta brottsvinster. Med hjälp av ett företag kan kriminella därmed begå brott mot staten, andra företag och mot enskilda individer (Ekobrottsmyndigheten, 2023).

Riksrevisionen har konstaterat att möjligheten för små aktiebolag att välja bort revisor kan ha underlättat ekonomisk brottslighet och skatteundandragande (Riksdagen, 2017). Även Ekobrottsmyndigheten har konstaterat att reformen har gjort det lättare att bedriva ekonomisk brottslighet utan någon insyn.

I ljuset av den omfattande organiserade brottsligheten och dess växande inverkan på det svenska samhället framstår det som avgörande att omvärdera och förstärka näringslivets roll i det brottsförebyggande arbetet, i synnerhet mot organiserad brottslighet. Företagen tar redan i dag ett stort ansvar för att förebygga brottslighet, i synnerhet på lokal nivå, men arbetet måste öka ytterligare, inte minst på nationell nivå. På samma sätt som näringslivet tagit ett stort ansvar för miljö- och klimatomställningen behöver det involveras i brottsbekämpningen för att tillsammans med myndigheterna arbeta för att hålla rent från ojuste konkurrens och kriminella företagare (Rostami & Erfelt, 2023).

För det första bör näringslivets viktiga roll i det lokala samhället inte underskattas. Företag är inte bara ekonomiska enheter, de är också samhällsaktörer som har en djup förståelse för lokala problembilder, inklusive brottslighetens omfattning och karaktär. Denna insikt är ovärderlig i arbetet med att kartlägga och bekämpa brott. Därför bör företagen systematiskt inkluderas i dialogen och informationsutbytet med polis och kommun. Ett sådant samarbete skulle kunna bidra till att öka anmälningsbenägenheten

och därmed förbättra polisens förmåga att förebygga och utreda brott. Exempelvis bör det tydliggöras vilken roll näringslivet ska spela i kommunernas reglerade brottsförebyggande ansvar, där det uttryckligen ställs krav på att man ska involvera och samarbeta med det lokala näringslivet i detta arbete.

För det andra bör företagens roll i att bekämpa organiserad brottslighet inte vara begränsad till att vara passiva offer eller informationskällor. Istället bör de aktivt delta i brottsförebyggande åtgärder. Detta kan inkludera verktyg för interna branschkontroller och upprätthålla etiska riktlinjer och rutiner med tydliga sanktioner. I detta är det av synnerlig vikt att man intensifierar sin samverkan med det allmänna.

För det tredje bör näringslivets deltagande i kampen mot organiserad brottslighet stärkas genom bättre samordning och samverkan med myndigheter. Det behövs en tydlig samverkansstruktur, där näringslivet tillsammans med myndigheterna samlas mot den organiserade brottsligheten. Ett exempel på detta kan vara att inrätta ett näringslivsråd i varje region – och på nationell nivå – för att underlätta samarbete och informationsutbyte. Detta skulle inte bara förbättra det brottsförebyggande arbetet, utan även stärka förtroendet mellan näringsliv, myndigheter, civilsamhälle och politik. Med tätare samarbete med lärosäten kan man också öka förmågan till vassare omvärldsanalyser och lägesbilder.

"Det behövs en tydlig samverkansstruktur, där näringslivet tillsammans med myndigheterna samlas mot den organiserade brottsligheten."

För det fjärde behöver vi värna den svenska modellen med kollektivavtal. Att låta arbetare organisera sig är ett motmedel mot både arbetslivskriminalitet och människoexploatering. En nära samverkan med arbetstagarorganisationer är en viktig del i att kunna upprätthålla etiska riktlinjer på arbetsmarknaden och motverka kriminella övertaganden av företag.

För det femte behöver Sverige införa fler åtgärder som riktar sig mot brottsligt företagande, organisering och samarbeten. Ett exempel på detta skulle kunna vara införandet av en svensk version av RICO (Racketeer Influenced and Corrupt Organizations). I denna aspekt är den nya förverkandelagstiftningen som föreslås träda i kraft den 1 juni 2024 ett välkommet initiativ i rätt riktning.

Sist men inte minst, för att citera Robert Kennedy: ”Varje samhälle får den typ av brottsling det förtjänar. Det som är lika sant är att varje samhälle får den typ av polis (law enforcement) som det insisterar på.” (Kennedy, 1963, s. 8). Förenklat kan man säga att det finns många piggar i krattan, men de ska göra märken i marken också. Polismyndigheten har sedan omorganisationen stadigt fått ökade medel. Anslagsnivån har ökat från 22,6 miljarder kronor 2017 till 37,0 miljarder kronor 2023 och beräknas uppgå till 40 miljarder 2024. Från 2017 till 2024 har Polismyndighetens anslag alltså ökat med 18 miljarder kronor vilket motsvarar en ökning med 80 procent (Polismyndigheten, 2023e). Trots den kraftiga anslagsökningen är en tydlig positiv effekt på brottsutvecklingen ännu inte synlig. Sedan förstatligandet 1965 har polisen varit i en näst intill ständig omorganisation och centralisering. Oavsett rikspolischef har den officiella inriktningen varit att polisen ska bli effektivare och komma närmare medborgarna. Dessvärre har polisledningarna haft stora svårigheter att uppnå dessa mål. Det beror, bland annat, på att man har utgått från samma recept för en effektivare polisverksamhet, nämligen att verksamheten följs upp genom osofistikerade kvantitativa mått. Uppföljningarna fokuserar snarare på vad myndigheten gör (producerar) än på att redovisa vad man åstadkommer beträffande brottsligheten (effekter). Det är inte ovanligt att polisen satsar sina begränsade operativa resurser på ärenden som är enkla att klara upp, till exempel ringa narkotikabrott. Man får i dessa fall ”höga” uppklarningssiffor utan att i någon större utsträckning ha påverkat de skador som brottsligheten orsakat i samhället eller reducerat brottsligheten. Vår uppfattning är att polisens målstyrning i framtiden måste kopplas direkt till vilka effekter som polisära insatser har på olika typer av brott (främst de grova brotten). Skillnaden mellan produktivitet och effektivitet handlar om att det första

bygger på att göra mer med givna resurser, medan det andra handlar att få bättre effekter – bättre resultat av det man gör. I det här avseendet behöver polisverksamheten utgå från vilken effekt dess aktiviteter har på brottslighetens omfattning och karaktär samt på de skador som brottsligheten orsakar (målstyrning av insatser). Produktivitetsmått ska nyttjas för att mäta de metoder som används för att uppnå dessa mål, och inget annat. All polisverksamhet behöver följas upp med avseende på effekter på brottsligheten och på vilka skador som orsakas av den. De centrala metoderna för verksamheten samt väsentliga förändringar av den operativa verksamheten ska utvärderas med vetenskapligt hållbara metoder. I det här avseendet är Sverige i stort behov av ett forskningsinstitut med det dedikerade ansvaret att utvärdera satsningar på det kriminalpolitiska området (Rostami & Sarnecki, 2023).

Slutligen så pågår en översyn av Ekobrottsmyndighetens förutsättningar att bekämpa den ekonomiska brottsligheten (Dir. 2023:90). Syftet är att ta ställning till vilka åtgärder som behövs för att förbättra och effektivisera arbetet mot den ekonomiska brottsligheten. Vår förhoppning är att Sverige i en inte alltför avlägsen framtid får ett samlat offensivt ekobrottsarbete där stora delar av arbetet mot den ekonomiska brottsligheten samlas under en myndighet med större resurser och mandat – som ett komplement till arbetet som bedrivs på exempelvis Skatteverket, Polismyndigheten och Tullverket. Detta kommer att vara nödvändigt för att vända den negativa samhällsutvecklingen.

"Vår förhoppning är att Sverige i en inte alltför avlägsen framtid får ett samlat offensivt ekobrottsarbete..."

Referenser

Blokland, A., van Hout, L., van der Leest, W., & Soudijn, M. (2019). Not your average biker; criminal careers of members of Dutch outlaw motorcycle gangs. *Trends in Organized Crime*, *22*(1), 10–33. https://doi.org/10.1007/s12117-017-9303-x

Bohman, G., Burestam Linder, S., Kronmark, E., Lidgråd, B., Hernelius, A., Magnusson, T., Wennerfors, A., Andersson, A., Diesen, I., Hovhammar, E., Petersson, P., Carlshamre, N., & Sundeberg, I. (1979). *Om den ekonomiska politiken (Motion 1978/79:1108)* (Motion 1978/79:1108). Sveriges riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/om-den-ekonomiska-politiken_g2021108/

Brå. (2007). *Vart tog alla pengarna vägen? En studie av narkotikabrottslighetens ekonomihantering*. Brottsförebyggande rådet.

Brå. (2015). *Det dödliga våldet i Sverige 1990-2014: En beskrivning av utvecklingen med särskilt fokus på skjutvapenvåldet*. Brottsförebyggande rådet.

Brå. (2016). *Kriminella nätverk och grupperingar: Polisers bild av maktstrukturer och marknader*. Brottsförebyggande rådet (BRÅ).

Brå. (2020). *Dödligt våld i den kriminella miljön 2005–2017* (2020:4). Brottsförebyggande rådet.

Brå. (2021a). *Dödligt skjutvapenvåld i Sverige och andra europeiska länder* (2021:8). Brottsförebyggande rådet.

Brå. (2021b). *Kriminalstatistik 2020: Konstaterade fall av dödligt våld. En granskning av anmält dödligt våld 2020* (BRA-80). Brottsförebyggande rådet.

Brå. (2022). *Mord och dråp*. Brottsförebyggande rådet. https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/mord-och-drap.html

Brå. (2000). *Perspektiv på ekobrottsligheten*. Brottsförebyggande rådet.

Brå, Länsstyrelserna, Polismyndigheten, & Svenskt Näringsliv. (2022). *Tillsammans med näringslivet mot brott och otrygghet*. Brottsförebyggande rådet, Svenskt Näringsliv, Länsstyrelserna och Polismyndigheten.

Braga, A. A., Papachristos, A. V., & Hureau, D. M. (2010). The Concentration and Stability of Gun Violence at Micro Places in Boston, 1980–2008. *Journal of Quantitative Criminology*, *26*(1), 33–53. https://doi.org/10.1007/s10940-009-9082-x

CAN. (2023). *Narkotikaprisutvecklingen i Sverige 1988-2022—CAN Rapport 219* (CAN Rapport 219). CAN – Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Ceccato, V., & Dolmen, L. (2011). Crime in rural Sweden. *Applied Geography*, *31*(1), 119–135. https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2010.03.002

Ceccato, V., & Haining, R. (2005). Assessing the Geography of Vandalism: Evidence from a Swedish City. *Urban Studies*, *42*(9), 1637–1656. https://doi.org/10.1080/00420980500185645

Coutinho, J. A., Diviák, T., Bright, D., & Koskinen, J. (2020). Multilevel determinants of collaboration between organised criminal groups. *Social Networks*, *63* (October 2020), 56–69. https://doi.org/10.1016/j.socnet.2020.04.002

Dahlström, S. (2022, maj). När polisen går ut med uppseendeväckande drogstatistik drar forskarskråret i handbromsen. *PopNAD - En Populärvetenskaplig Webbplats För Forskning Inom Alkohol- Och Drogområdet*. https://nordicwelfare.org/popnad/artiklar/nar-polisen-gar-ut-med-uppseendevackande-drogstatistik-drar-forskarskraet-i-handbromsen/

Dwyer, R., & Moore, D. (2010). Understanding Illicit Drug Markets in Australia: Notes towards a Critical Reconceptualization. *The British Journal of Criminology*, *50*(1), 82–101. https://doi.org/10.1093/bjc/azp065

Ekobrottsmyndigheten. (2023). *Om ekobrott*. Ekobrottsmyndigheten. https://www.ekobrottsmyndigheten.se/om-ekobrott/

Ekobrottsmyndigheten. (2019). *Ekobrottsmyndighetens lägesbild om ekonomisk brottslighet i Sverige 2016-2018*. Ekobrottsmyndigheten.

Ekonomistyrningsverket. (2023). *Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen*. Ekonomistyrningsverket (ESV).

Estrada, F. (2017). Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur. In F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdoms-brottsligheten*. Studentlitteratur.

Europol. (2022). *European Union serious and organised crime threat assessment, A corrupting influence: The infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime* (SOCTA, pp. 1–108). Europol, Publications Office of the European Union.

Finckenauer, J. O. (2005). Problems of definition: What is organized crime? *Trends in Organized Crime*, *8*(3), 63–83. https://doi.org/10.1007/s12117-005-1038-4

Företagarna. (2023). *Brott mot företagare 2023: En kartläggning av företagares kontakter med polisen, anmälda brott och polistätheten i Sverige*. Företagarna.

Gerell, M. (2018). Bus Stops and Violence, Are Risky Places Really Risky? *European Journal on Criminal Policy & Research*, *24*(4), 351–371. https://doi.org/10.1007/s10610-018-9382-5

Gerell, M., & Kronkvist, K. (2017). Violent Crime, Collective Efficacy and City-centre Effects in Malmö. *The British Journal of Criminology*, *57*(5), 1185–1207. https://doi.org/10.1093/bjc/azw074

Gerell, M., Sturup, J., Magnusson, M.-M., Nivall, K., Khoshnood, A., & Rostami, A. (2021). Open Drug Markets, Vulnerable Neighbourhoods and Gun Violence in Two Swedish Cities. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*. https://doi.org/10.1080/18335330.2021.1889019

Gottschalk, P. (2016). Maturity Levels for Outlaw Groups: The Case of Criminal Street Gangs. *Deviant Behavior*, 1–12. https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1248713

Grund, T. U., & Densley, J. A. (2012). Ethnic heterogeneity in the activity and structure of a Black street gang. *European Journal of Criminology*, *9*(4), 388–406. https://doi.org/10.1177/1477370812447738

Gunnarson, C. (2023). *Den sårbara staten. En forskningsöversikt om hur organiserad brottslighet påverkar stat och kommun*. SNS – Studieförbundet Näringsliv och Samhälle. https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2023/11/den-sarbara-staten.pdf

Günther, M., Dahlberg, M., Rostami, A., Azadali, A., Arborelius, U. P., Linder, F., & Rostami, E. (2021). Incidence, Demographics, and Outcomes of Penetrating Trauma in Sweden During the Past Decade. *Frontiers in Neurology*, *12*, 730405. https://doi.org/10.3389/fneur.2021.730405

Horowitz, R. (1990). Sociological Perspectives on Gangs: Conflicting Definitions and Concepts. In C. R. Huff (Ed.), *Gangs in America* (pp. 37–54). Sage.

Hulme, S., Disley, E., & Blondes, E. L. (2021). *Mapping the risk of serious and organised crime infiltrating legitimate businesses: Final report.* (DR-02-21-244-EN-N). European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs Directorate, D – Law Enforcement and Security Unit D.5 – Organised Crime and Drugs Policy. https://data.europa.eu/doi/10.2837/64101

Justitieutskottet. (1977). *Justitieutskottets betänkande 1977/78:16 med anledning av motion om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten*. Sveriges riksdag. https://data.riksdagen.se/fil/9d0b0a07-b13a-44d7-9b63-7875e2d7afbc

Kennedy, R. F. (1963). *Statement by attorney general Robert F. Kennedy to the permanent subcommittee on investigations of the senate government operations committee*. Department of Justice. https://www.justice.gov/sites/default/files/ag/legacy/2011/01/20/09-25-1963.pdf

Klein, M. W. (1995). *The American street gang: Its nature, prevalence, and control*. Oxford Univ. Press.

Korsell, L. (2023). *Ekonomisk brottslighet: Kriminalpolitik, brottsutveckling och brottsbekämpning från 1980-talet till idag*. Brottsförebyggande rådet.

Lindgren, S.-Å. (2023, November 27). Kriminologiposten: Välfärdsbrott och ransoneringsbrott under kriget – en jämförelse. *Kriminologiposten*. https://kriminologiposten.blogspot.com/2023/11/valfardsbrott-och-ransoneringsbrott.html

Loeffler, C., & Flaxman, S. (2018). Is Gun Violence Contagious? A Spatio-temporal Test. *Journal of Quantitative Criminology*, *34*(4), 999–1017. https://doi.org/10.1007/s10940-017-9363-8

Lord, N. J., Campbell, L. J., & Van Wingerde, K. (2019). Other People's Dirty Money: Professional Intermediaries, Market Dynamics and the Finances of White-collar, Corporate and Organized Crimes. *The British Journal of Criminology*, *59*(5), 1217–1236. https://doi.org/10.1093/bjc/azz004

Magliocca, N. R., McSweeney, K., Sesnie, S. E., Tellman, E., Devine, J. A., Nielsen, E. A., Pearson, Z., & Wrathall, D. J. (2019). Modeling cocaine traffickers and counterdrug interdiction forces as a complex adaptive system. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, *116*(16), 7784–7792. https://doi.org/10.1073/pnas.1812459116

Medina, L., & Schneider, F. (2018). *Shadow Economies Around the World: What Did We Learn Over the Last 20 Years?* (WP/18/17; IMF Working Paper). International Monetary Fund.

Mondani, H., & Rostami, A. (2022). Samarbete i brott: Samarbete i brott: Organiserad brottslighet i Sverige 1995–2015. In A. Rostami & J. Sarnecki (red.), *Det svenska tillståndet: En antologi om brottsutvecklingen i Sverige*. Studentlitteratur.

Mondani, H., & Rostami, A. (2023). *Kriminella på kartan – en ESO-rapport om den organiserade brottslighetens geografi* (Kommittérapport 2023:3). Expertgruppen för Studier i Offentlig ekonomi (ESO).

Nese, A., O'Higgins, N., Sbriglia, P., & Scudiero, M. (2018). Cooperation, punishment and organized crime: A lab-in-the-field experiment in southern Italy. *European Economic Review*, *107*, 86–98. https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2018.05.004

Palme, O., Bengtsson, I., Carlsson, I., Gustafsson, H., Gustavsson, B., Hansson, L., Hjelm-Wallén, L., Jansson, P., Karlsson, G., Kristenson, V., Lewén-Eliasson, A. L., Lindahl, E., Mattson, L., Peterson, L., Peterson, T., Skantz, A.-G., & Svanberg, I. (1979). *Om åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten (Motion 1978/79:850)* (Motion 1978/79:850). Sveriges riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/motion/om-atgarder-mot-den-ekonomiska-brottsligheten_g202850/

Polhammer, S. (2023, October 20). Tar tre ekonomiska fighter, 'som vi ska vinna'. *Nyhetsbyrån Direkt & Placera*. https://www.placera.se/placera/telegram/2023/10/20/svantesson-m-tar-tre-ekonomiska-fighter-som-vi-ska-vinna.html

Polismyndigheten. (2018). *Polismyndighetens budgetunderlag 2019-2021* (Dnr: A012.751/2018, Saknr: 902). Ekonomiavdelningen.

Polismyndigheten. (2019a). *Kriminell påverkan i lokalsamhället – En lägesbild för utvecklingen i utsatta områden* (A309.000/2018). Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten.

Polismyndigheten. (2019b). *Kriminella nätverk inom den organiserade brottsligheten i polisregion Stockholm* (A491.036/2019, U404/19). Underrättelseenheten, polisregion Stockholm.

Polismyndigheten. (2021a). *De organiserade bedrägerierna: En rapport om bedrägerier kopplade till organiserade kriminella miljöer*. Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Nationellt Bedrägericentrum.

Polismyndigheten. (2021b). *Lärdomar av Encrochat* (A193.902/2021). Nationella operativa avdelningen, Underrättelseenheten.

Polismyndigheten. (2022). *Brottsvinster ur ett större samhällsperspektiv*. Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.

Polismyndigheten. (2023a). *Brottsvinsterna för bedrägeribrottsligheten* (A232.846/2023). Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen, Nationellt bedrägericentrum.

Polismyndigheten. (2023b). *Cylinderaktörer 2019 -2023*. https://polisen.se/siteassets/dokument/informationsmaterial/cylinderaktorer-2019--2023-offentlig.pdf/download?v=923adcbb8de-234e3c39a870e86f6f48c

Polismyndigheten. (2023c). *Cylindermodellen—Information* (A106.068/2023). Polismyndigheten. https://polisen.se/siteassets/dokument/informationsmaterial/cylindermodell---oppen-19-23.pdf/download?v=cebfe13f1fc58bdf8339cc6eda88ce6e

Polismyndigheten. (2023d). *Inriktning: Fokusområde kriminell ekonomi*. Polismyndigheten, Nationella operativa avdelningen.

Polismyndigheten. (2023e). *Regeringsuppdrag: Uppföljning ökade anslag* (A386.185/2023, Saknr: 902). Polismyndigheten.

Prop. 1984/85:32. (1984). *Om riktlinjer för det framtida arbetet mot ekonomisk brottslighet m.m.; (Proposition 1984/85:32)* (Proposition 1984/85:32). Sveriges riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/om-riktlinjer-for-det-framtida-arbetet-mot_g80332/

Regeringskansliet (Director). (2023, June 15). *Pressträff med justitieminister Gunnar Strömmer om nya åtgärder mot de kriminella gängen*. https://www.youtube.com/watch?v=9bJLbjYwbUw

Riksdagen, T. (2017). *Avskaffandet av revisionsplikten för små aktiebolag – en reform som kostar mer än den smaka* (Rir 2017:35). Riksrevisionen.

Rikspolisstyrelsen. (1977). *Organiserad och ekonomisk brottslighet i Sverige: Ett åtgärdsförslag*. Rikspolisstyrelsen, Arbetsgruppen mot organiserad brottslighet (AMOB).

Riksrevisionen. (2021). *Ekobrottsmyndigheten – arbetet mot den organiserade ekonomiska brottsligheten* (RiR 2021:30). Riksrevisionen.

Rostami, A. (2016a). *Criminal organizing: Studies in sociology of organized crime*. Stockholm University.

Rostami, A. (2016b). Våldets betydelse för organisering av kriminella gäng. In C. Edling & A. Rostami (red.), *Våldets sociala dimensioner: Individ, relation, organisation*. Studentlitteratur.

Rostami, A. (2020). De överlappande hoten: Organiserad brottslighet och våldsbejakande extremism och dess konsekvenser för det polisiära arbetet. In G. Larsson & S. Sorgenfrei (red.), *Migration, religion och polisiärt arbete*. Studentlitteratur.

Rostami, A. (2011, September 25). Gatugäng är inget framtidsscenario, utan en realitet | SvD. *Svenska Dagbladet*. http://www.svd.se/gatugang-ar-inget-framtidsscenario-utan-en-realitet

Rostami, A., & Appelgren, G. (2021). Caset Södertälje. In M. Ghazinour & M. Eriksson (red.), *Polisiärt arbete i utsatta områden – utmaningar och möjligheter* (ss. 26–55). Studentlitteratur.

Rostami, A., & Erfelt, F. (2023, November 5). Rostami och Erfelt: Ta hjälp av företagen i kampen mot brottsligheten | SvD Debatt. *Svenska Dagbladet (SvD)*.

Rostami, A., Mondani, H., Carlsson, C., Sarnecki, J., Edling, C., & Sturup, J. (2022). Lone threats: A register-based study of Swedish lone actors. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, *0*(0), 1–20. https://doi.org/10.1080/01924036.2022.2100802

Rostami, A., Mondani, H., Carlsson, C., Sturup, J., Sarnecki, J., & Edling, C. (2018). *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige* (2018/4). Institutet för Framtidsstudier.

Rostami, A., & Sarnecki, J. (red.). (2022a). *Det svenska tillståndet: En antologi om brottsutvecklingen i Sverige*. Studentlitteratur.

Rostami, A., & Sarnecki, J. (2022b, April 13). ”Skjutningar får inte överskugga all brottslighet” | SvD Debatt. *Svenska Dagbladet*. https://www.svd.se/a/oWbKR7/valdet-far-inte-overskugga-annan-brottslighet-skriver-amir-rostami-och-jerzy-sarnecki

Rostami, A. & Sarnecki, J. (2023). Polisen måste börja jaga kriminella istället för pinnar. Dagens Nyheter (15-dec).

Sanandaji, N. (2023). *Brott mot företagen 2023*. Småföretagarnas Riksförbund.

Sarnecki, J. (2022). Våldsutvecklingen i Sverige. In A. Rostami & J. Sarnecki (red.), *Det svenska tillståndet: En antologi om brottsutvecklingen i Sverige*. Studentlitteratur.

Sarnecki, J., & Carlsson, C. (2020). *Introduktion till kriminologi. 1, Brottslighetens omfattning, karaktär och orsaker* (1:a uppl., Vol. 1). Studentlitteratur. https://www.bokus.com/bok/9789144131498/introduktion-till-kriminologi-1-brottslighetens-omfattning-karaktar-och-orsaker/

SCB. (2019). *Sweden GNI Inventory*. Statistiska centralbyrån (SCB).

SCB. (2023). *Begreppsförklaringar inom nationalräkenskaperna*. Statistiska Centralbyrån. https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/nationalrakenskaper/nationalrakenskaper/nationalrakenskaper-kvartals-och-arsberakningar/produktrelaterat/Fordjupad-information/begreppsforklaringar-inom-nationalrakenskaperna/

Schneider, S. (2013). Violence, organized crime, and illicit drug markets: A Canadian case study. *Sociologia, Problemas e Práticas*, *71*. https://doi.org/10.7458/SPP2013712334

Sherman, L. W., Gartin, P. R., & Buerger, M. E. (1989). Hot Spots of Predatory Crime: Routine Activities and the Criminology of Place. *Criminology*, *27*(1), 27–56.

Skatteverket. (2021). *Skattefelsrapport 2020: Underlagsrapport till årsredovisningen avseende skattefelets storlek och utveckling*. Skatteverket.

Socialstyrelsen. (2022). *Statistik om skador och förgiftningar behandlade i sluten vård 2021* (Art.nr: 2022-6-7986; ss. 1–4). Socialstyrelsen. https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/statistik/2022-6-7986.pdf

SOM-Intitutet. (2023). *Svenska trender: 1986-2022*. SOM-institutet, Göteborgs universitet. https://www.gu.se/sites/default/files/2023-04/1.%20Svenska%20trender%201986-2022.pdf

SOU. (2022). *Stärkt arbete med att bekämpa bidragsbrott. Administrativa sanktionssytem och effektivare hantering av misstänkta brott.* (Statens Offentliga Utredningar SOU 2022:37; Delbetänkande Av 2021 Års Bidragsbrottsutredning). Socialdepartmentet.

SOU. (2023). *Ett stärkt och samlat skydd av välfärdssystemen* (Statens offentliga utredningar SOU 2023:52; Slutbetänkande av 2021 års Bidragsbrottsutredning). Socialdepartmentet. https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2023/09/sou-202352/

Stassen, R., & Ceccato, V. (2020). Environmental and Wildlife Crime in Sweden from 2000 to 2017. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, *36*(3), 403–427. https://doi.org/10.1177/1043986220927123

Stockholms Handelskammare. (2023). *"Status Sthlm"* (Oktober). Stockholms Handelskammare. https://stockholmshandelskammare.se/wp-content/uploads/2023/10/status-sthlm-delrapportering-1-2023.10.16-investeringsklimat.pdf

Strömberg, L.-O. (2017, July 3). Elva dödade och 96 skadade i mc-kriget. *Expressen*. https://www.expressen.se/kvallsposten/elva-dodade-och-96-skadade-i-mc-kriget/

Sturup, J., Gerell, M., & Rostami, A. (2020). Explosive violence: A near-repeat study of hand grenade detonations and shootings in urban Sweden. *European Journal of Criminology*, *17*(5), 661–677. https://doi.org/10.1177/1477370818820656

Sturup, J., Rostami, A., Mondani, H., Gerell, M., Sarnecki, J., & Edling, C. (2019). Increased Gun Violence Among Young Males in Sweden: A Descriptive National Survey and International Comparison. *European Journal on Criminal Policy and Research*, *25*(4), 365–378. https://doi.org/10.1007/s10610-018-9387-0

Sutherland, E. H. (1940). White-Collar Criminality. *American Sociological Review*, *5*(1), 1–12. https://doi.org/10.2307/2083937

Svensk Försäkring. (2023). *Försäkringsbedrägerier i Sverige 2022*. Svensk Försäkring.

Svenskt Näringsliv. (2023). *Brottslighetens kostnader 2023*. Svenskt Näringsliv.

Thulin, A. (2023). *Kriminella ekonomin omsätter 100-150 miljarder per år*. Omni Ekonomi. https://omniekonomi.se/kriminella-ekonomin-omsatter-100-150-miljarder-per-ar/a/159ebB

Tryggare Sverige. (2023). *Företagens trygghetsundersökning 2023*. Stiftelsen Tryggare Sverige.

Uittenbogaard, A., & Ceccato, V. (2012). Space-Time Clusters of Crime in Stockholm, Sweden. *Review of European Studies*, *4*(5), 148–156.

von Lampe, K. (2016). *Organized Crime: Analyzing Illegal Activities, Criminal Structures, and Extra-legal Governance*. SAGE Publications.

von Lampe, K. (2021). *Definitions of Organized Crime*. www.organized-crime.de/organizedcrimedefinitions.htm

Wallberg, P. (2023, April 22). Thornberg: 30 000 har bindningar till gängvåld. *Aftonbladet*. https://www.aftonbladet.se/a/5BOpre

Wasserman, S., & Faust, K. (1994). *Social Network Analysis: Methods and Applications*. Cambridge University Press.

Weerman, F. M., Maxson, C. L., Esbensen, F.-A., Medina, J., & van Gemert, F. (2009). *Eurogang program manual: Background, development, and use of the Eurogang instruments in multi-site, multi-method comparative research.* Available at https://www.escholar.manchester.ac.uk/uk-ac-man-scw:58536

Westfelt, L. (2022). Den svenska våldsbrotts-utvecklingen i ett europeiskt perspektiv. In A. Rostami & J. Sarnecki (red.), *Det svenska tillståndet: En antologi om brottsutvecklingen i Sverige* (ss. 64–96). Studentlitteratur.

Wijk, J. (1992). *Svarta börsen - samhällslojalitet i kris: Livsmedels-ransoneringarna och den illegala handeln i Sverige 1940-1949* [Stockholms universitet]. https://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:su:diva-30603

Wikström, P.-O. H. (1991). *Urban Crime, Criminals, and Victims*. Springer New York. https://doi.org/10.1007/978-1-4613-9077-0

Kriminella entreprenörer

– en studie av den organiserade brottslighetens kopplingar till näringslivet

Om författarna

Amir Rostami är professor i kriminologi och en av två vetenskapliga ledare för det strategiska forskningsområdet Hälsofrämjande arbete vid Högskolan i Gävle. Han är också forskningsledare för 4C – Forskarkonsortium för studier om kriminella samarbeten i Sverige vid Institutet för framtidsstudier och affilierad forskare vid Rutgers Miller Center on Policing, Rutgers University. Hans forskning handlar övergripande om kriminella samarbeten såsom organiserad brottslighet. Mellan åren 2021 och 2023 ledde Rostami den statliga utredningen mot bidragsbrott (S 2021:03).

Hernan Mondani är docent i sociologi och universitetslektor vid sociologiska institutionen, Umeå universitet och forskare vid Stockholms Universitet. Han är även biträdande projektledare för 4C – Forskarkonsortium för studier om kriminella samarbeten i Sverige vid Institutet för framtidsstudier. Mondani är intresserad av social sammanhållning, hur den kan upprätthållas och utmanas. Han studerar dessa frågor genom att undersöka organiseringsprocesser i bland annat kriminella samarbeten. Han forskar även om migranters integration och grannskapssegregation i Sverige.

ISBN 978-91-527-9683-2